

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СОКОЛЮК КАТЕРИНА ВАЛЕРІЇВНА

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики,
д.е.н., професор

В.В. Лимар

« _____ » _____ 2024 р.

**Інформаційний вимір міжнародної екологічної дипломатії в умовах
збройних конфліктів**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Магістерська робота

Керівник:

Паніна І. Г., к.і.н, старший викладач
кафедри міжнародних відносин і
зовнішньої політики

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

Гижко А.П., д-р філософії за
спеціальністю 052 Політологія

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Соколюк К.В. Інформаційний вимір міжнародної екологічної дипломатії в умовах збройних конфліктів. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Освітня програма міжнародні відносини (Бакалавр). Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

Магістерська робота присвячена дослідженню інформаційного виміру міжнародної екологічної дипломатії в умовах збройних конфліктів. У роботі розкрито теоретико-методологічні засади міжнародної екологічної дипломатії, визначено роль інформаційних технологій і медіа у висвітленні екологічних наслідків збройних конфліктів, а також проаналізовано вплив таких конфліктів на екологічні процеси. Особливу увагу присвячено практичній реалізації інформаційного супроводу екологічних викликів під час конфліктів, розробці стратегій інформаційного впливу та аналізу конкретних кейсів, що демонструють успішну комунікацію. На основі проведеного аналізу сформульовано рекомендації для України щодо вдосконалення інформаційного супроводу екологічних наслідків російсько-української війни.

Ключові слова: довкілля, екологія, збройні конфлікти, інформаційна кампанія, екологічна дипломатія, російсько-українська війна.

92 с., 2 рис., 87 джерел.

Рис. 2, Бібліограф.: 87 найм.

ABSTRACT

Sokoluik K. Information dimension of international environmental diplomacy under the condition of armed conflicts. Specialty 291 International Relations, Public Communications and Regional Studies. Educational Program «International Communications and Mediation in Conflict Settlement Conditions». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The master's thesis is devoted to the information dimension of international environmental diplomacy in the context of armed conflicts. The research reveals the theoretical and methodological principles of international environmental diplomacy, determines the role of information technology and media in covering the environmental consequences of armed conflicts, and analyzes the impact of such disputes on environmental processes. Particular attention is paid to the practical implementation of information support for environmental challenges during conflicts, the development of strategies for information influence, and the analysis of specific cases that demonstrate successful communication. Based on the analysis, the author formulates recommendations for Ukraine to improve information support for the environmental consequences of the Russian-Ukrainian war.

Key words: environment, ecology, information campaigns, environmental diplomacy, the Russian-Ukrainian war..

92 p., 2 figures, 87 sources.

Fig. 2, Bibliography: 87 sources

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	9
1.1. Концептуально-теоретичні засади дослідження.....	9
1.2. Стан вивчення проблеми.....	16
1.3. Джерела та методологія дослідження	21
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	30
2.1. Міжнародна екологічна дипломатія: генеза і перспективи.....	30
2.2. Роль інформаційних технологій в екологічній дипломатії.....	38
2.3. Медіа і міжнародна екологічна дипломатія.....	44
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ КОНФЛІКТІВ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОЛОГІЧНУ ДИПЛОМАТІЮ.....	51
3.1. Екологічні наслідки міжнародних конфліктів.....	51
3.2. Екологічна дипломатія як інструмент врегулювання конфліктів.....	58
3.3. Практична реалізація інформаційного супроводу в умовах конфліктів.....	64
3.3.1. Стратегії інформаційного супроводу.....	64
3.3.2. Аналіз кейсів.....	69
3.4. Рекомендації для України щодо інформаційного супроводу екологічних наслідків російсько-української війни.....	75
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ стикається зі постійними екологічними загрозами, зумовленими як природними факторами, так і діяльністю людини. Збройні конфлікти, які виникають у різних регіонах, призводять до масштабних руйнувань екосистем, забруднення повітря, води, ґрунтів і втрати біорізноманіття. Військові дії мають довготривалий негативний вплив на довкілля. Страждають від цього не тільки на країни, де відбуваються конфлікти, а й на сусідні регіони, оскільки екологічні наслідки мають транснаціональний характер. У цьому контексті міжнародна екологічна дипломатія виступає важливим інструментом для вирішення проблем, пов'язаних із захистом довкілля в умовах збройних конфліктів, та для привернення уваги світової спільноти до цього аспекту.

На міжнародному рівні питання екологічних наслідків конфліктів стає об'єктом уваги численних міжнародних організацій, які займаються дослідженням та моніторингом екологічних руйнувань, а також розробкою механізмів для їхнього подолання. Наявні прогалини в міжнародному праві та відсутність загальновизнаних стандартів щодо захисту екології під час збройних конфліктів обумовлюють потребу у формуванні нових підходів. Відтак, актуальним стає дослідження ролі інформаційного впливу як частини екологічної дипломатії, яка може сприяти формуванню нових норм і зобов'язань для країн-учасників конфліктів.

На регіональному рівні, особливо для країн, які зазнають наслідків збройних конфліктів, важливою є робота зі створення інформаційних кампаній для привертання уваги до екологічних руйнувань. Ці кампанії допомагають не тільки підвищувати обізнаність громадськості щодо екологічних наслідків війни, але й сприяти залученню міжнародної підтримки для відновлення зруйнованих екосистем. У контексті досліджуваної теми потребує глибокого аналізу досвід країн, які ведуть

інформаційні кампанії з метою привернення уваги до екологічних руйнувань, спричинених війною і змогли напрацювати механізми, які допомагають боротися з екологічними наслідками війни.

Локальний рівень також має значення, оскільки громадяни й місцеві громади є одними з найбільших постраждалих від екологічних наслідків війни. Інформаційні кампанії та дипломатичні ініціативи можуть забезпечити поширення знань про реальні загрози довкіллю, залучати локальні громади до процесу відновлення екосистем та формувати екологічну свідомість, сприяючи таким чином їхньому збереженню.

Проблема впливу збройних конфліктів на довкілля та роль міжнародної екологічної дипломатії в цьому контексті займає важливу нішу в науковій площині міждисциплінарних досліджень, що поєднують міжнародні відносини, екологію, комунікаційні науки та право. Наукова спільнота вивчає екологічні наслідки збройних конфліктів як один з елементів глобальної екологічної безпеки, враховуючи зростання потреби в ефективних підходах до захисту природних ресурсів у кризових умовах. Дослідження на перетині екологічної дипломатії та інформаційних впливів заповнює прогалини у розумінні того, як дипломатія та комунікація можуть використовуватися для захисту довкілля під час та після збройних конфліктів.

Основні акценти у цій темі зосереджені на трьох ключових напрямках: дослідження механізмів інформаційного супроводу екологічних наслідків конфліктів, формування нормативних стандартів у галузі захисту довкілля під час конфліктів, які виникають через міжнародні ініціативи, а також аналіз стратегій комунікації, які сприяють формуванню екологічної свідомості міжнародної спільноти. Такі дослідження дозволяють зрозуміти, як інформаційні кампанії можуть сприяти поширенню екологічних цінностей та підвищувати готовність країн до участі у програмах відновлення зруйнованих конфліктами територій. Теоретична актуальність цієї теми полягає у розвитку наукових підходів до вивчення взаємозв'язку

екологічної дипломатії, міжнародних комунікацій та глобальної екологічної безпеки.

Об'єкт дослідження – міжнародна екологічна дипломатія як складова зовнішньополітичних процесів, спрямована на зменшення негативного впливу конфліктів на навколишнє середовище.

Предмет дослідження – інформаційна складова екологічної дипломатії у контексті висвітлення екологічних наслідків збройних конфліктів.

Мета магістерської роботи - вивчити вплив міжнародної екологічної дипломатії на висвітлення та подолання екологічних наслідків збройних конфліктів, а також виявити основні інформаційні стратегії та підходи, які використовуються для збільшення міжнародної уваги до екологічних викликів у зонах збройних конфліктів.

Завдання дослідження:

- визначити концептуально-теоретичні засади дослідження;
- висвітлити стан вивчення проблеми;
- розкрити джерела та методологію дослідження;
- проаналізувати генезу і перспективи міжнародної екологічної дипломатії;
- розкрити особливості впливу міжнародних комунікацій на процес прийняття рішень щодо захисту довкілля під час конфліктів;
- визначити роль інформаційних технологій і визначити роль інформаційного супроводу в формуванні екологічної свідомості та мобілізації міжнародної підтримки;
- висвітлити зв'язок медіа і міжнародної екологічної дипломатії та визначити роль інформаційного супроводу в формуванні екологічної свідомості та мобілізації міжнародної підтримки;
- з'ясувати екологічні наслідки міжнародних конфліктів;
- розкрити екологічну дипломатію як інструмент врегулювання конфліктів;

- надати приклади практичної реалізації інформаційного супроводу в умовах конфліктів;
- висвітлити стратегії інформаційного супроводу;
- зробити аналіз кейсів;
- запропонувати рекомендації для України щодо інформаційного супроводу екологічних наслідків російсько-української війни.

Наукова новизна дослідження. У дослідженні вперше комплексно розглядаються стратегії інформаційного супроводу екологічних наслідків збройних конфліктів як важлива складова міжнародної екологічної дипломатії. Додатково, робота розширює розуміння ролі інформаційних кампаній у формуванні екологічної свідомості міжнародної спільноти та впливу на прийняття політичних рішень.

Науково-практична значущість дослідження. Теоретичні напрацювання та рекомендації можуть бути корисними для державних і міжнародних установ, які займаються екологічною дипломатією, а також для створення освітніх програм, спрямованих на підвищення обізнаності щодо екологічних наслідків конфліктів. Крім того, результати роботи можуть бути використані для підготовки фахівців у галузі міжнародної екологічної політики та комунікації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи були представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна у світовому історичному просторі», тема публікації: «Міжнародна екологічна дипломатія в умовах російського повномасштабного вторгнення в Україну».

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, 12 параграфів, висновків, списку джерел і літератури, додатків. Загальний обсяг магістерського дослідження становить 92 сторінки, з них основного тексту – 80 сторінок. Список джерел і літератури містить 87 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

1.1. Концептуально-теоретичні засади дослідження

Магістерське дослідження базується на *неоліберальному інституціоналізмі*, який підкреслює роль міжнародних інституцій у розв'язанні глобальних проблем. Згідно з цією теорією, хоч на міжнародній арені і відсутній централізований орган управління, держави здатні співпрацювати для вирішення глобальних проблем, оскільки всі сторони можуть отримати вигоди від спільної діяльності.

Неоліберальний інституціоналізм передбачає, що міжнародні інституції, такі як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) та інші екологічні конвенції, створюють структуру і правила, які зменшують невизначеність і заохочують до співпраці різних акторів на міжнародній арені. Ці інституції надають платформу для комунікації, забезпечують обмін інформацією, контролюють дотримання угод і сприяють створенню взаємної довіри, навіть у конфліктних ситуаціях.

Підхід неоліберального інституціоналізму стверджує, що міжнародні інституції виступають як стабілізатори та координатори дій, навіть у непередбачуваних умовах. У контексті збройних конфліктів це дозволяє краще зрозуміти, як інституції можуть впливати на збереження екологічних стандартів і допомагати пом'якшувати негативні екологічні наслідки.

Цей підхід зокрема підкреслює важливість м'якої сили, яка стає особливо корисною в екологічній дипломатії. Держави використовують м'яку силу для впливу на інші країни, заохочуючи їх до екологічно відповідальної поведінки через обмін інформацією, поширення цінностей і роз'яснення важливості екологічної стабільності. Цей аспект теорії

дозволив проаналізувати, як країни через міжнародні організації формують екологічну свідомість, навіть в умовах криз.

Концепт м'якої сили, введений у науковий обіг американським політологом Джозефом Наєм у 1990 році, став важливим інструментом для розуміння та застосування сучасної дипломатії. Так він описував здатність держави досягати своїх цілей у міжнародній політиці не через примус або силу, а через привабливість своїх культурних, політичних, ідейних цінностей та політик [54]. На відміну від жорсткої сили (військової та економічної потужності), м'яка сила використовує інструменти, що апелюють до інтересів, симпатій та переконань інших країн, їхнього населення.

М'яка сила виникла в умовах глобалізації, яка суттєво змінила характер міжнародних відносин. У той час, коли військові конфлікти ставали більш ризикованими і дорогими, а економічні зв'язки - складнішими і більш взаємозалежними, держави почали шукати альтернативи жорсткій силі. Політики і науковці звернули увагу на можливість впливу через дипломатію, культурні ініціативи, інформаційні кампанії та інші ненасильницькі методи.

Джозеф Най запропонував поняття м'якої сили для пояснення того, як держава може досягати своїх цілей у міжнародній політиці шляхом створення позитивного іміджу, привабливих політичних ідей і культурного впливу. У 1990 році він вперше ввів цей термін у своїй книзі «Звільнене лідерство», а пізніше розвинув його у праці «М'яка сила: засоби досягнення успіху в міжнародній політиці» (2004) [55].

Передумови виникнення м'якої сили досить логічні. Після завершення холодної війни світова політична структура змінюється від біполярної до мультиполярної, що створило нові можливості для дипломатії та впливу без застосування сили. Наслідком цього стало зростання глобалізації – обмін інформацією, культурою та ідеями прискорилися, що створило більше можливостей для поширення впливу без фізичної присутності. М'яка сила

стала значно більш “привабливою” і вигідною для міжнародних гравців, адже війни стали більш руйнівними, тому жорстка сила поступово поступається м’якій як ефективному засобу. Крім того, корпорації, неурядові та міжнародні організації і навіть окремі особи стали відігравати значну роль у міжнародних відносинах, змінюючи структуру впливу на державному рівні.

М’яка сила включає три основні елементи: культуру – привабливість культурних цінностей та способу життя країни (наприклад, Голлівуд чи японська поп-культура мають великий вплив на міжнародний рівень); політичні цінності та принципи – принципи демократії, прав людини, верховенства права, які приваблюють інші країни та створюють позитивний образ; зовнішня політика, яка демонструє добру волю, прагнення до миру та співробітництва (гуманітарні програми, миротворчість, допомога у кризових ситуаціях).

М’яка сила дозволяє державам досягати своїх цілей у міжнародних відносинах, використовуючи привабливість замість примусу. Це зменшує конфліктність, адже м’яка сила сприяє зміцненню міжнародного порядку, оскільки країни легше співпрацюють з державою, яка є надійною і “мирною”. Також держави, у яких м’яка сила переважає над жорсткою, можуть мати більший вплив у міжнародних організаціях, таких як ООН, створюючи коаліції та просуваючи свої інтереси через дипломатію. Завдяки активній співпраці відбувається посилення національної безпеки, адже позитивний імідж держави зменшує загрозу зовнішніх конфліктів та покращує її репутацію, а це в свою чергу відображається на підвищенні економічного впливу – країни з позитивним іміджем, як правило, мають кращі можливості для залучення інвестицій, туризму, торгівлі та обміну студентами.

Концепція м’якої сили є дуже строкатою, та все ж виступає важливим інструментом у міжнародній політиці, дозволяючи країнам ефективно

захищати свої інтереси та забезпечувати свою безпеку, мінімізуючи ризики і витрати, пов'язані із застосуванням жорсткої сили.

Окрім Джозефа Ная, багато інших дослідників зверталися до поняття м'якої сили, аналізуючи її роль у міжнародних відносинах і вплив на державну політику. Іан Маннерс, британський політолог, стверджує, що ЄС використовує м'яку силу через просування норм і цінностей, таких як демократія, права людини, екологічна відповідальність, і мирне врегулювання конфліктів. Маннерс зазначає, що ЄС, не маючи значної військової потужності, здатен здійснювати вагомий вплив на глобальному рівні завдяки «нормативній силі» [48]. Вона відрізняється від традиційної м'якої сили, оскільки фокусується на етичних принципах, які ЄС прагне поширювати через політичну, економічну та культурну інтеграцію.

Сьюзан Стрендж, одна з провідних дослідниць у сфері міжнародної політичної економії, досліджувала концепцію «структурної сили», що є близькою до м'якої сили. Вона аналізувала вплив, який держава може здійснювати через міжнародні інституції, інформаційний контроль і економічні механізми. Стрендж наголошувала на тому, що вплив держави у глобальній економічній системі, через регуляцію ринків, валютну політику та фінансову стабільність, також є проявом м'якої сили, оскільки держави використовують не військові методи, а економічні важелі для впливу на міжнародний порядок [70].

Пітер Ван Хем досліджував поняття «бренд держави» (*nation branding*) як інструмент м'якої сили [84]. Він вважав, що створення позитивного образу держави є важливим елементом зовнішньої політики, і країни можуть свідомо працювати над своєю репутацією, щоб підвищити свою привабливість на міжнародній арені. Ван Хем підкреслює, що держави повинні інвестувати в «брендинг», використовуючи свою культуру, спорт, мистецтво та дипломатію, щоб бути привабливими для іноземної аудиторії.

Найеф Аль-Родхан, фахівець з міжнародних відносин і глобальної політики, досліджував концепцію «емоційної м'якої сили» (*emotional soft*

power). Він вважає, що емоції, такі як співчуття, довіра або захоплення, можуть мати значний вплив на міжнародні відносини, оскільки вони створюють стійкі зв'язки між державами [17]. Він також підкреслює, що м'яка сила стає все більш емоційною, особливо з поширенням соціальних медіа, які швидко розповсюджують зображення та інформацію, що викликає емоційний відгук [17].

Генрі Кіссінджер, хоча й більше відомий як прихильник реалістичної школи в міжнародних відносинах, також визнавав важливість м'якої сили для довгострокового впливу. У своїх працях він стверджував, що здатність держави бути взірцем для інших є важливою складовою глобального лідерства. Кіссінджер зазначав, що м'яка сила зміцнює позиції держави у світі, якщо її цінності є привабливими та відповідають загальнолюдським ідеалам. За його словами, м'яка сила доповнює жорстку силу, роблячи вплив країни більш стійким [5].

Джон М. Оуен досліджував вплив політичних ідей на міжнародні відносини та роль «культурного впливу» як частини м'якої сили. Він вважає, що м'яка сила демократичних держав часто виникає з їх політичних та ідеологічних досягнень, які є привабливими для країн, що прагнуть до демократичних змін [59]. Це дозволяє демократіям посилювати свій вплив, сприяючи поширенню подібних систем управління.

М'яка сила тісно переплітається з екологічною дипломатією, оскільки екологічні питання стали однією з ключових тем на міжнародній арені. Використовуючи м'яку силу в екологічній дипломатії, держави можуть посилювати свій вплив через привабливі для інших країн цінності й дії, спрямовані на захист довкілля.

Держави, які активно впроваджують екологічні стандарти та політики сталого розвитку, можуть стати прикладом для інших. Це створює позитивний імідж країни, яка дбає про глобальне благо та здоров'я планети, просуває екологічні цінності та стандарти. Такі країни, як Швеція, Німеччина та Норвегія, широко застосовують свої екологічні вектори

розвитку для побудови міжнародного впливу. Вони стають лідерами в питаннях боротьби зі зміною клімату, що допомагає їм зміцнювати своє положення на міжнародній арені через образ відповідальних глобальних гравців.

Держави можуть використовувати м'яку силу, надаючи екологічну допомогу країнам, що розвиваються, або співпрацюючи з ними у програмах захисту довкілля. Така допомога, як правило, включає фінансування екологічних ініціатив, передачу технологій, що дозволяють скоротити викиди, або підтримку в адаптації до змін клімату. Наприклад, ЄС фінансує проекти в Африці та Південно-Східній Азії, спрямовані на захист біорізноманіття та розвиток відновлюваної енергетики. Це зміцнює імідж ЄС як регіонального лідера в екологічних питаннях, одночасно формуючи позитивні відносини з країнами-партнерами. Зокрема, Джессіка Маттеї аналізує, як країни надають екологічну допомогу через програми, такі як «Зелений кліматичний фонд», що підтримує зусилля країн, які найбільше потерпають від змін клімату [50]. А Стейсі Ван Дорн вказує на те, що екологічна допомога допомагає розвиненим країнам зміцнювати дипломатичні зв'язки та створювати позитивний імідж, а також слугує стратегічним інструментом для формування альянсів [19].

Через активну участь у міжнародних екологічних організаціях, таких як ООН, Міжнародний союз охорони природи (IUCN) або Програма ООН з довкілля (UNEP), держави можуть впливати на прийняття глобальних екологічних рішень. Держави, що займають провідні позиції в таких організаціях, зміцнюють свою м'яку силу, стаючи лідерами у питаннях глобального екологічного управління. Зокрема Канада і Нідерланди, часто використовують свої позиції у міжнародних екологічних організаціях для формування та просування екологічних норм і стандартів.

Також держави можуть проводити інформаційні кампанії для підвищення обізнаності щодо екологічних проблем. Такі кампанії можуть спрямовуватися як на власне населення, так і на міжнародну аудиторію,

формуючи позитивний імідж країни, наприклад, через фестивалі, виставки, документальні фільми або кампанії в соціальних мережах держави привертають увагу до питань захисту довкілля, поширюючи свої цінності. Екологічні кампанії Північних країн, які часто роблять акцент на чистій енергії та збереженні природи, сприяють їхньому позитивному образу.

Деякі держави використовують екологічні ініціативи як частину своєї «зеленої дипломатії» (*green diplomacy*), укладаючи угоди, спрямовані на скорочення викидів парникових газів, розвиток зеленої енергетики або захист довкілля. Ця стратегія дозволяє державам укріплювати партнерські відносини з країнами, що розвиваються, спільно боротися з екологічними загрозами і, як результат, підвищувати свій статус на міжнародній арені. Роберт Фальк досліджує зелений підхід США та ЄС, підкреслюючи їхнє бажання встановити «зелені альянси», які базуються на спільних екологічних цінностях. Гарет Портер аналізує зелений підхід у зовнішній політиці як інструмент для забезпечення довготривалої стабільності, оскільки екологічні загрози часто ведуть до соціальної напруги та міграції.

Держави, які є лідерами в галузі захисту довкілля, формують образ країни з високими екологічними стандартами, що приваблює інвесторів та туристів, зокрема Швейцарія та Нова Зеландія. Вони мають репутацію екологічно чистих і привабливих для екотуризму. Імідж екологічно свідомої країни допомагає державам здобувати підтримку на міжнародній арені, оскільки екологічні питання є пріоритетними для багатьох урядів і організацій.

Важливим інструментом м'якої сили є освітні програми та науковий обмін у сфері екології. Держави можуть надавати стипендії та гранти іноземним студентам для вивчення екологічних наук або організовувати програми обміну, пов'язані з екологічними дослідженнями. Вони сприяють формуванню позитивного іміджу країни та покращують міжнародні відносини. Прикладом може слугувати Німеччина, яка активно підтримує

науковий обмін у галузі екології. Це сприяє її впливу у світовій науковій спільноті.

М'яка сила та екологічна дипломатія взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Використовуючи м'яку силу через екологічні ініціативи, держави можуть не тільки покращувати своє міжнародне становище, але й впливати на глобальну екологічну політику, сприяти сталому розвитку та зміцнювати міжнародну безпеку. У світі, де екологічні виклики набувають все більшої ваги, м'яка сила в екологічній дипломатії стає ключовим інструментом для формування більш безпечного та екологічно відповідального світового порядку.

Отже, основою для магістерського дослідження став неоліберальний інституціоналізм, що дозволив проаналізувати роль міжнародних інституцій у збереженні довкілля під час конфліктів. Цей підхід підкреслив значення міжнародної екологічної дипломатії як дієвого інструменту м'якої сили, здатного сприяти підтримці миру та екологічної безпеки в умовах глобальних викликів.

1.2. Стан вивчення проблеми

Оскільки екологія зараз є одним із ключових питань на міжнародній арені, науковці і дослідники по всьому світу присвятили екологічній дипломатії сотні робіт. Екологічну дипломатію як явище досліджували і українські, і зарубіжні дослідники.

Зарубіжні науковці пов'язували екологічну дипломатію з концепцією м'якої сили, як було зазначено в п.1.1. Українські дослідники частіше пов'язують її з економічним аспектом і проблемами сталого розвитку. Умовно весь масив використаної авторкою в кваліфікаційному (магістерському) дослідженні літератури можна поділити на такі групи:

- теоретичні напрацювання у сфері екологічної дипломатії;

- публікації, присвячені інформаційній та комунікаційній складовій екологічної співпраці;
- наукові доробки, які демонструють конкретні кейси з теми магістерського дослідження.

Розглянемо *першу групу досліджень* у сфері екологічної дипломатії. Зібрані джерела та література охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із екологічною дипломатією, екологічною безпекою, впливом збройних конфліктів на довкілля та інформаційною підтримкою екологічних ініціатив. Основна увага зосереджена на аналізі міжнародних документів, дослідженнях екологічних наслідків збройних конфліктів, механізмах співпраці між державами для подолання цих наслідків, а також ролі інформаційних кампаній у приверненні уваги до екологічних проблем. Серед ключових аспектів досліджуються зв'язок екології з національною безпекою, міжнародні практики екологічного моніторингу, використання новітніх технологій для оцінки наслідків конфліктів, а також специфіка представлення екологічних тем у медіа.

Серед джерел можна виділити ті, в яких досліджується зв'язок між екологічною безпекою та національною безпекою держав. Наприклад, “Draft principles on protection of the environment in relation to armed conflicts” (United Nations, 2022) визначає принципи захисту довкілля під час збройних конфліктів як частину міжнародного гуманітарного права. “Protocol on Explosive Remnants of War” акцентує на екологічних ризиках залишків вибухівки у зонах конфліктів. Водночас українські документи, такі як “Стратегія публічної дипломатії України на 2021-2025 роки”, висвітлюють національні підходи до інтеграції екологічної безпеки в ширший контекст національної безпеки, підкреслюючи роль дипломатичних ініціатив.

Також є джерела, які зосереджуються виключно на екологічних аспектах, без прив'язки до питань безпеки чи конфліктів. Наприклад, “Forest resources and context of Ukraine” аналізує стан лісових ресурсів та їх значення для сталого розвитку України. Праця *Carvalho A. Media(ted) discourses and*

climate change досліджує, як медіа формують екологічну свідомість, наголошуючи на важливості комунікаційної підтримки екологічних ініціатив. “The Paris Agreement” та “Kyoto Protocol” є базовими міжнародними документами, що визначають зобов’язання держав щодо боротьби зі зміною клімату.

Обидві підгрупи демонструють важливість взаємозв’язку екології, безпеки та дипломатії. Наприклад, дослідження “Depleted Uranium: Environmental and Health Effects” аналізує наслідки використання збідненого урану у військових конфліктах, демонструючи, як екологічні проблеми стають питаннями міжнародної безпеки. Інша робота, “Environmental Dimensions of Security”, підкреслює, що стабільність і мир можуть бути порушені через деградацію довкілля або боротьбу за природні ресурси. У свою чергу, екологічно орієнтовані документи, як-от “Biodiversity and Armed Conflict: An International Policy Brief”, доводять, що руйнування екосистем має довготривалі соціальні та економічні наслідки, які потребують стратегічного втручання. Спільним є наголос на комплексному підході до проблеми: необхідності інтегрувати екологічну тематику у всі сфери – від безпеки до дипломатії.

У зібраній літературі недостатньо висвітлені питання практичної реалізації міжнародних програм екологічної допомоги країнам, які постраждали від конфліктів. Зокрема, недостатньо джерел та літератури, в яких би аналізувались результати співпраці між Україною та міжнародними організаціями у сфері подолання наслідків війни. Крім того, слабо представлені дослідження ефективності інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення екологічної свідомості населення під час і після конфліктів.

Друга група представлена публікаціями, присвяченими інформаційній та комунікаційній складовій екологічної співпраці. Наприклад, роботи Г. Кіссінджера про дипломатію, включаючи україномовне видання “Дипломатія”, та розробки Міністерства закордонних справ України, такі як

“Стратегія публічної дипломатії України на 2021-2025 роки”, висвітлюють стратегічний підхід до комунікації та її впливу на екологічну політику. Дослідження Є. Тихомирової щодо кліматичної дипломатії акцентують на ефективності комунікаційних стратегій, а стаття О. Федунь наголошує на екологізації міжнародних відносин у контексті сталого розвитку.

До цієї групи можна віднести й роботи міжнародних авторів, які висвітлюють аспекти комунікації під час екологічних криз. Наприклад, робота J. Nye “Public Diplomacy and Soft Power” розглядає застосування м’якої сили в дипломатії, тоді як дослідження J. Melissen аналізує трансформацію нової публічної дипломатії, що включає екологічні теми. Значний акцент зроблено на впливі медіа у висвітленні екологічних питань, зокрема у дослідженнях M. Schäfer та I. Schlichting, тоді як праці J. Painter досліджують кліматичний скептицизм у медіа різних країн.

Наявність великої кількості праць арабських дослідників у списку джерел пов’язана з тим, що регіон Близького Сходу є одним із найбільш постраждалих від збройних конфліктів. Вони мають значні екологічні наслідки, зокрема забруднення води, ґрунтів, повітря, знищення природних ресурсів та біорізноманіття. Саме тому дослідники з цього регіону зосереджуються на вивченні проблем навколишнього середовища, використовуючи місцевий досвід та дані. Крім того, багато з цих досліджень висвітлюють, як війна впливає на довкілля та здоров’я населення, пропонуючи практичні рішення, які враховують специфіку регіону.

Наукові доробки, які демонструють конкретні кейси з теми магістерського дослідження, - *третья група*, що ілюструє стан наукового вивчення проблеми. Більшість робіт включають в себе аналітику впливу збройних конфліктів на екологію, зокрема у Боснії та Герцеговині та Іраку. Це свідчить про глибоке вивчення саме цих регіонів, що можна пояснити як історичними контекстами, так і конкретними екологічними катастрофами, спричиненими війнами.

У випадку Боснії та Герцеговини, наукові роботи, зокрема «Environmental consequences of the Bosnian War», відзначають серйозні зміни в екосистемах, спричинені масштабним знищенням природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища. Війна 1992–1995 років спричинила значне забруднення ґрунтів, води та повітря, а також масове винищення лісів, що порушило екологічну рівновагу в регіоні. До того ж, активне використання боєприпасів, хімічних речовин і мін, а також відходи, залишені після бойових дій, мали далекосяжні наслідки для навколишнього середовища. Вивчені в цих роботах питання, такі як забруднення водних ресурсів через спалення нафтових резервуарів, використання хімічних отрут та токсичних відходів, демонструють, як війна може серйозно змінити природне середовище. Крім того, ці роботи підкреслюють необхідність міжнародної співпраці для відновлення екосистем, що було важливим аспектом після закінчення конфлікту, коли міжнародні організації, такі як ООН та ЄС, почали працювати над очищенням території від боєприпасів і токсичних відходів.

Ірак також став об'єктом численних досліджень, пов'язаних з екологічними наслідками війни. В роботах, таких як «The Environmental Aftermath of the Iraq War» і «Ecological Impact of Military Operations in Iraq», детально описуються екологічні наслідки військових дій. У цих дослідженнях зазначений вплив використання зброї масового знищення на водні ресурси і ґрунти. Внаслідок цього конфлікту деякі території стали непридатними для сільського господарства, а відновлення місцевих природних ресурсів виявилось довготривалим процесом.

Роботи, які досліджують ці дві країни, є важливими кейсами для розуміння впливу збройних конфліктів на навколишнє середовище. Зокрема, Боснія і Герцеговина та Ірак стали знаковими регіонами для вивчення таких екологічних катастроф, оскільки в них було зафіксовано серйозне забруднення, яке не тільки змінило екосистеми, але й мало значний вплив на економіку та здоров'я людей. Крім того, ці кейси стали важливими у контексті міжнародної співпраці, оскільки для вирішення цих проблем необхідна була

глобальна підтримка та участь міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, Міжнародний Червоний Хрест та інші, що працювали над очищенням територій та відновленням природних ресурсів.

Таким чином, вторинні джерела інформації охоплюють широкий спектр аспектів інформаційного виміру екологічної дипломатії, включаючи медійний вплив, стратегічні комунікації, нормативні основи та практичні рекомендації. Вони слугують цінним підґрунтям для аналізу екологічної дипломатії в умовах збройних конфліктів. Використання відповідних джерел та літератури дозволило висвітлити одні з найбільш постраждалих внаслідок війн регіонів, а отже проаналізувати їх і надати рекомендації для України.

1.3. Джерела та методологія дослідження

Джерельна база кваліфікаційного (магістерського) дослідження є надзвичайно широкою. Авторка використала масив джерел, які умовно можна об'єднати в кілька груп за видовою ознакою:

- 1) міжнародні конвенції та угоди у сфері екології та кліматичної політики;
- 2) стратегічні документи;
- 3) документи міжнародних урядових і неурядових організацій;
- 4) статистичні та довідкові матеріали;
- 5) виступи і промови діячів;
- 6) матеріали медіа.

Базовими для роботи з темою міжнародної екологічної співпраці є *джерела першої групи* - міжнародні конвенції та угоди. Для аналізу міжнародного правового середовища екологічної дипломатії під час збройних конфліктів важливо детально розглянути ключові міжнародні конвенції та угоди. Важливу роль тут відіграють такі документи:

- *Монреальський протокол* був прийнятий у 1987 році [52]. Він став першим міжнародним документом, що ефективно обмежив використання речовин, які руйнують озоновий шар. Протокол зобов'язує держави поступово знижувати обсяги виробництва та споживання озоноруйнівних речовин, таких як хлорфторвуглеці (CFCs). Успіх Монреальського протоколу демонструє, як міжнародна співпраця може знизити екологічні загрози та запобігти довготривалим негативним змінам клімату.

- *Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (UNFCCC)*: підписана у 1992 році на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро, конвенція заклала основу для глобальної боротьби зі зміною клімату [80]. UNFCCC ініціювала подальші домовленості, включаючи Кіотський протокол та Паризьку угоду. Конвенція зобов'язує країни впроваджувати національні стратегії щодо зменшення викидів парникових газів і адаптації до зміни клімату.

- *Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням (UNCCD)*, яку було прийнято у 1994 році, націлена на вирішення проблеми деградації земель у посушливих, напів посушливих і посушливих зонах, деякі з яких страждають через конфлікти [76]. UNCCD вимагає від держав-учасниць розробляти національні плани боротьби з опустелюванням та залучати до цього місцеві спільноти. Деградація земель може призводити до соціальних та економічних криз, тому реалізація цієї конвенції важлива для стабільності й миру.

- *Кіотський протокол*, підписаний у 1997 році, став ще одним важливим кроком у боротьбі з глобальними змінами клімату, запроваджуючи зобов'язання для розвинутих країн скоротити викиди парникових газів [45]. Хоча він діяв лише до 2020 року, його основи та механізми допомогли розробити подальші інструменти контролю за кліматом.

- *Протокол щодо залишків війни (Protocol V to the Convention on Certain Conventional Weapons, 2003)* спрямований на мінімізацію впливу залишків війни, таких як нерозірвані боєприпаси, на довкілля та населення.

Він зобов'язує сторони конфлікту вживати заходів для очищення територій від вибухонебезпечних залишків, а також інформувати міжнародну спільноту про екологічні ризики [63].

- *Паризька угода*, прийнята у 2015 році, має на меті обмежити глобальне потепління до рівня нижче 2°C. Вона передбачає зобов'язання держав щодо скорочення викидів парникових газів, стимулює міжнародну співпрацю у напрямку екологічної стабільності, навіть під час криз [75]. Паризька угода особливо важлива в умовах збройних конфліктів, оскільки бойові дії можуть підвищувати екологічне навантаження, що ускладнює виконання цілей.

Ці угоди свого часу завдали всесвітній вектор на збереження навколишнього середовища, адаптації до змін клімату і є прикладами того, як міжнародне співтовариство об'єднує зусилля для вирішення глобальних екологічних проблем і підтримки стійкого розвитку навіть в умовах кризових ситуацій, зокрема збройних конфліктів та війн.

Серед джерел другої групи – стратегічні документи. Безперечно, базовим таким документом є *Цілі сталого розвитку (ЦСР)*, що були затверджені ООН у 2015 році [73]. Вони формують глобальну рамку для сталого розвитку, включаючи охорону екології. ЦСР передбачають міждисциплінарний підхід до вирішення екологічних проблем та миротворчої діяльності, що є важливим для міжнародної екологічної дипломатії під час конфліктів.

На рівні Європейського контингенту екологічний вимір органічно вписаний у Паризьку хартію заради нової Європи і стратегію «Стала Європа для кращого світу»:

- *Паризька хартія заради нової Європи* була прийнята на Саміті ОБСЄ (тоді – НБСЄ) в 1990 році. Її основна мета – це утвердження принципів демократії, верховенства права, прав людини та співробітництва між державами для забезпечення безпеки та стабільності в Європі [23]. У тексті Хартії підкреслюється важливість охорони довкілля як ключового

елемента безпеки та сталого розвитку. Вона закликає країни співпрацювати у вирішенні екологічних проблем, включаючи ті, що виникають унаслідок збройних конфліктів. Документ також підтримує ініціативи для інтеграції екологічних питань у політику сталого розвитку та міжнародного співробітництва [23].

- *«Стала Європа для кращого світу: Стратегія сталого розвитку Європейського Союзу»*, що прийнята у 2001 році спрямована на забезпечення сталого розвитку, включаючи захист довкілля під час кризових ситуацій, у тому числі й збройних конфліктів. Вона наголошує на ролі інформаційних технологій у відстеженні екологічних ризиків та просуванні екологічної відповідальності серед держав [11].

Окремо можна виділити Проект пропозицій із захисту довкілля у зв'язку зі збройними конфліктами 2022 року [31], який має на меті регулювання міжнародних відносин у галузі довкілля з огляду на наслідки збройної агресії, що особливо актуально для України. Стратегія публічної дипломатії України на 2021-2025 роки [7] у цьому ключі також є важливою, оскільки вона окреслює основні наративи екологічної дипломатії України.

Третя група джерел представлена документами міжнародних урядових і неурядових організацій. Ці джерела окреслюють рамку взаємодії у сфері екологічної дипломатії на глобальному, регіональному та локальному рівні. Найбільш цінними для магістерського дослідження є різного роду документація Програми ООН з довкілля (ЮНЕП, або UNEP) [82], [28-30]. Різноманітна звітна документація дає можливість виявити певні особливості співпраці держав, міжнародних організацій, НУО у сфері екологічного відновлення після конфлікту, наприклад, звіти ЮНЕП по Боснії і Герцеговині [28-29]. Не менш важливими є аналітичні матеріали від Світового банку, зокрема, про екологічні наслідки війни в Іраку [25].

Статистичні та довідкові матеріали презентують *джерела четвертої групи*. У цій групі представлені як різноманітні за змістом документи, пов'язані з Зеленою угодою ЄС [34], так і, наприклад, діяльністю

Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [6]. Авторка кваліфікаційної (магістерської) роботи неодноразово зверталася за якісними статистичними матеріалами EJAtlas - Global Atlas of Environmental Justice [33], The Global Environment Outlook [72] і сайту ЕкоЗагроза [4], які містять вичерпну інформацію щодо інформаційного супроводу екологічних ініціатив. Ресурс Global Forest Watch [37] містить графіки, інфографіку, статистичні та довідкові дані про екологічні ризики й наслідки антропогенного впливу, в тому числі в результаті бойових дій високої інтенсивності.

У *п'ятій групі джерел* - виступи і промови діячів. На сайті щорічної конференції зі зміни клімату (United Nations climate change), більше відомої як COP [79] опубліковано відео і текст виступів і промов учасників, звернення та інтерв'ю. Це дослідження не могло бути представленим і без історичної промови відомої еко-активістки Грети Тунберг від 21 квітня 2019 року [38].

Остання, *шоста група джерел* за порядком, але не за значенням, - це матеріали ЗМІ, які дозволили відслідкувати інформаційний супровід екологічної дипломатії у медійному полі. Авторка використала як матеріали відомих світових видань, таких як The New York Times, так і місцевих медіа, наприклад, телеканал ВІТА.

У дослідженні міжнародної екологічної дипломатії в умовах збройних конфліктів було використано 3 основних підходи.

- *Системний підхід* передбачає розгляд екологічної дипломатії як частини більшої глобальної системи, де всі елементи (держави, міжнародні організації, регіональні об'єднання, громадянське суспільство) взаємодіють і впливають одне на одного. Цей принцип допоміг оцінити екологічну дипломатію в контексті глобальної безпеки та стабільності, що особливо важливо в умовах збройних конфліктів. Розуміння екологічної дипломатії як складової міжнародної системи дозволило краще розглянути її роль не лише у вирішенні екологічних проблем, а й у сприянні миротворчим

процесам. У роботі було важливо врахувати, як дії окремих держав впливають на загальну екологічну ситуацію, а також роль міжнародних інституцій у забезпеченні стабільності та ефективного реагування на екологічні виклики.

- *Синергетичний підхід* базується на ідеї, що спільні дії декількох суб'єктів можуть давати більший ефект, ніж сума індивідуальних зусиль. У контексті екологічної дипломатії це підкреслює, що співпраця між країнами, міжнародними організаціями та громадськими організаціями створює більший вплив, ніж кожен з цих акторів міг би досягти самотійно. У дослідженні цей принцип дозволив проаналізувати, як різні міжнародні угоди доповнюють одна одну і створюють синергетичний ефект. Важливим було також розглянути, як співпраця між державами та інституціями сприяє підвищенню стійкості до екологічних викликів і як екологічна дипломатія допомагає країнам об'єднати зусилля задля спільного вирішення проблем, навіть за умов конфліктів.

- *Міждисциплінарний підхід* вимагає об'єднання знань з різних сфер для більш комплексного розуміння екологічної дипломатії. У цьому дослідженні він включає поєднання екології, права, міжнародних відносин, економіки, безпеки та соціології для того, щоб розглядати екологічні питання в умовах конфліктів не ізольовано, а у їх взаємозв'язках. Зокрема, міжнародна екологічна дипломатія зачіпає як економічні питання (зменшення вартості відновлення після екологічних катастроф), так і соціальні (захист населення та прав людини під час екологічних криз). Міждисциплінарний підхід також дозволив вивчити, як екологічні питання впливають на політичну стабільність і безпеку та як екологічна дипломатія може сприяти миротворчим зусиллям у зонах конфлікту.

Загалом ці *підходи* надали рамку для аналізу міжнародної екологічної дипломатії та допомогли глибше зрозуміти, як екологічні ініціативи можуть впливати на глобальну безпеку, сприяти стабільності й підтримці миру в умовах збройних конфліктів.

Магістерське дослідження спирається на низку загальнонаукових і спеціальних методів. Базовим методом є *аналітико-синтетичний метод*. Аналіз як метод допоміг розкласти інформацію про міжнародні конвенції, стратегії та екологічні наслідки збройних конфліктів на окремі складові. Завдяки аналізу вдалося глибше вивчити зміст міжнародних угод та ініціатив. Цей метод дозволив детально проаналізувати, як саме ці конвенції регулюють екологічні питання і які положення мають потенціал для застосування у зонах конфлікту. Використання аналізу дозволило також зрозуміти механізми впровадження міжнародних угод у національні стратегії та оцінити їхній вплив на державну політику і співпрацю між країнами.

Синтез полягав у об'єднанні отриманої інформації з різних джерел для створення цілісного уявлення про екологічну дипломатію під час конфліктів. Завдяки синтезу вдалося інтегрувати різні аспекти міжнародних угод та дипломатичних зусиль, що здійснюються для зменшення екологічних наслідків конфліктів. Синтез дозволив вивчити взаємозв'язок між екологічними ініціативами та їх впливом на стабільність у конфліктних зонах. Цей метод також сприяв об'єднанню даних про ефективність міжнародних стратегій у різних регіонах, що дозволило зробити загальні висновки щодо ефективності міжнародної екологічної дипломатії.

Порівняльний метод дозволив порівняти ефективність різних міжнародних екологічних угод і ініціатив у зонах збройних конфліктів. Завдяки порівняльному методу було досліджено, які моделі міжнародного співробітництва є найбільш ефективними для забезпечення екологічної безпеки в умовах конфліктів. Метод також дав змогу оцінити відмінності у впливі екологічних стратегій в залежності від типу та тривалості конфліктів, культурних і економічних умов різних регіонів.

Історичний метод допоміг дослідити еволюцію міжнародної екологічної дипломатії та її роль у запобіганні екологічним катастрофам під час конфліктів. Вивчення минулих прикладів екологічних криз у зонах

конфлікту дозволило зробити висновки щодо ефективності міжнародних конвенцій, таких як Монреальський протокол. Цей метод також допомагає дослідити, як змінювалось міжнародне екологічне право та дипломатія у відповідь на нові виклики і загрози, що виникали через збройні конфлікти.

Контент-аналіз було використано для аналізу змісту інформаційних кампаній, заяв міжнародних організацій та урядів щодо екологічних наслідків конфліктів. За допомогою цього методу було вивчено, як екологічні питання висвітлюються в міжнародних медіа, звітах ООН, документах Європейського Союзу та інших міжнародних структурах. Контент-аналіз допоміг виявити основні тенденції в інформаційній політиці щодо екологічної дипломатії, а також зрозуміти, які підходи в комунікаціях використовуються для підвищення обізнаності про екологічні проблеми серед міжнародної спільноти.

Моделювання використане для розробки можливих сценаріїв розвитку екологічної дипломатії у майбутньому і як держави можуть розробляти свої інформаційні кампанії. Цей метод допоміг проаналізувати потенційні наслідки для екологічної безпеки в разі застосування різних стратегій міжнародного співробітництва під час збройних конфліктів. Завдяки моделюванню було оцінено, як різні міжнародні ініціативи, такі як введення нових екологічних санкцій чи посилення контролю за забрудненням, можуть вплинути на екологічну ситуацію в конфліктних зонах.

Метод кейсів у магістерській роботі використано для аналізу екологічних наслідків збройних конфліктів та ролі інформаційного супроводу в міжнародній екологічній дипломатії, зосередившись на прикладах Боснії і Герцеговини та Іраку. У кейсі Боснії і Герцеговини було розглянуто співпрацю країни з міжнародними організаціями, такими як МАГАТЕ, для моніторингу наслідків застосування зброї з збідненим ураном, а також використання інформаційних кампаній для привернення уваги до проблем довкілля та здоров'я. У кейсі Іраку досліджувалися наслідки військових дій для екосистем, зокрема забруднення водних

ресурсів і ґрунтів, та роль медіа у висвітленні цих проблем на глобальному рівні. Обидва приклади продемонстрували ефективність і недоліки застосування стратегій інформаційного супроводу в умовах збройних конфліктів і стали основою для формулювання рекомендацій для України щодо подолання екологічних наслідків російсько-української війни.

Підводячи підсумки до розділу 1, зазначимо, що в основу магістерського дослідження було покладено ліберально-ідеалістичну парадигму. Неоліберальний інституціоналізм створює призму, через яку авторка досліджувала, як міжнародні екологічні інституції функціонують під час конфліктів, підтримуючи зусилля держав та інших акторів зменшити екологічні наслідки. Завдяки цьому підходу, у роботі висвітлено як міжнародні структури допомагають об'єднувати зусилля різних країн для подолання екологічних кризових ситуацій.

Теорія неоліберального інституціоналізму допомогла зосередитися на аналізі міжнародних конвенцій як інструментів для сприяння міжнародній екологічній співпраці. У процесі дослідження було важливо зрозуміти, як ці угоди підтримують співпрацю і які механізми використовуються для вирішення проблем, навіть за умов конфліктів.

Весь масив джерел різних груп доповнив загальну картину, пов'язану з екологічною дипломатією та відповідним її інформаційним супроводом. Методи, використані авторкою кваліфікаційної роботи, допомогли опрацювати масив україномовних і англomовних джерел і літератури, вибудувати логіку викладення матеріалу й зробити власні висновки й рекомендації.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

2.1. Міжнародна екологічна дипломатія: генеза і перспективи

Розвиток міжнародної екологічної дипломатії бере свій початок від 1972 року - Стокгольмської конференції (Конференції ООН з проблем середовища, оточуючого людину) [81]. Тоді екологічне питання гостро постало у порядку денному міжнародної спільноти, адже протягом останніх 10 років різні держави світу потерпали від різних екологічних катастроф.

У Лондоні в 1962 році 750 людей загинули в тумані, спричиненому забрудненням повітря. Згодом це явище назвали «гороховий суп». У 1966 році в Аберфані, Уельс, обвалився терикон з відходами вугільної шахти, поховавши під собою 116 дітей і 28 дорослих [24]. У 1967 році нафтовий танкер Torrey Canyon розлив мільйони літрів нафти в Ла-Манш. Вже у 1969 році потяг, що проїжджав повз, ненавмисно підпалив плаваючі шматки забрудненого нафтою сміття на річці Куяхога в Огайо. Розлив нафти біля Санта-Барбари, Каліфорнія, призвів до загибелі приблизно 3500 морських птахів [24]. Європа була шокована масовим отруєнням риби в річці Рейн. Посуха спустошила Сахель, спричинивши голод серед одних з найбідніших людей у світі. Японія ж оплакувала 2265 своїх громадян, які загинули внаслідок отруєння ртуттю. Тоді одна із хімічних компаній випустила токсин у затоку Мінамата. Це місце буде названо на честь хвороби Мінамата - неврологічного захворювання, спричиненого отруєнням ртуттю.

У тому ж десятилітті, у 1962 році, книга Рейчел Карсон «Мовчазна весна» привернула увагу громадськості та науковців. Карсон викрила руйнівний вплив пестицидів та інших хімічних речовин на людину та навколишнє середовище. Відтоді вчені почали вивчати негативні екологічні та соціальні наслідки індустріального світу. Вчені та лідери країн, що

розвиваються, засуджували триваючу експлуатацію сировини в їхніх країнах колишніми колонізаторами.

В умовах холодної війни, коли багато країн намагалися звільнитися від колоніалізму, було зрозуміло, що необхідна колективна відповідь. Деякі уряди закликали розширити діяльність Організації Об'єднаних Націй у сфері охорони довкілля. Основоположний договір ООН, Статут Організації Об'єднаних Націй, має на меті покращити умови життя для всіх людей, сприяти миру, стабільності, економічному розвитку та правам людини, але на той час в ньому нічого не було сказано про екологічні питання. Зрештою, саме ініціатива Швеції заклала основу для міжнародного співробітництва з питань довкілля.

Екологічні питання ніколи не були вільними від розбіжностей і суперечок. Сасе ці дебати сформували Конференцію Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища 1972 року і, своєю чергою, управління навколишнім середовищем на наступні півстоліття.

Наприкінці 1960-х років Швеція була впливовою “середньою державою”, здатною кинути виклик Сполученим Штатам і Радянському Союзу та їхньому статус-кво часів Холодної війни. Шведські дипломати працювали над тим, аби змістити глобальний порядок денний у бік міжнародного розвитку та захисту навколишнього середовища. Вже у 1967 році Швеція запропонувала скликати конференцію ООН з питань довкілля людини, стверджуючи, що настав час для серйозної, предметної дискусії на глобальному рівні щодо екологічних проблем.

Незважаючи на політику Холодної війни, Радянський Союз та інші члени Східного блоку приєдналися до Сполучених Штатів і більшості західноєвропейських країн у підтримці шведської ініціативи. Втім Франція і Великобританія тоді відмовилися від прийняття рішень через побоювання щодо обмеження їхнього розвитку, які можуть спричинити нові “зелені” закони.

Генеральним секретарем Конференції тоді став Моріс Стронг, голова Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA). До проведення конференції науковці та експерти готували доповідь про «стан навколишнього середовища». Її назва «Тільки одна Земля» стала девізом Стокгольмської конференції [24]. Дипломати ж розробляли план дій для майбутньої співпраці: конкретні рекомендації щодо подальших дій та інституційних механізмів для їх реалізації. Цей тип плану дій стане моделлю для багатьох майбутніх глобальних конференцій ООН. Пропозиції урядів включали якнайшвидше створення глобальної системи моніторингу навколишнього середовища, міжнародного реєстру хімічних сполук і заходів щодо забруднення морського середовища.

Зрештою, на Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем довкілля людини були присутні 113 з 132 держав-членів ООН; крім того, на конференцію прибули 250 неурядових організацій [24] - безпрецедентне досягнення на той час.

Стокгольмська конференція ухвалила три основні блоки рішень: перший - Стокгольмську декларацію. Другим був Стокгольмський план дій, що містив 109 рекомендацій для урядів і міжнародних організацій щодо міжнародних заходів проти деградації довкілля. Третій - група з п'яти резолюцій. Резолюції закликали до:

- заборони випробувань ядерної зброї, які можуть призвести до радіоактивних опадів;
- створення міжнародного банку даних про стан навколишнього середовища;
- необхідності розглянути дії, пов'язані з розвитком і навколишнім середовищем;
- міжнародних організаційних змін;
- створення екологічного фонду [24].

Стокгольмська декларація стала першим узгодженим глобальним набором принципів для майбутньої роботи у сфері навколишнього

середовища людини. Вона стала значним внеском у розвиток міжнародного права навколишнього середовища. Її концепції, зокрема, лягли в основу Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 року та інших декларацій, резолюцій і договорів. Серед них - деякі з найбільш новаторських принципів:

- Принципи 1 і 2 про зобов'язання між поколіннями.
- Принципи 3, 5 і 6 про концепції сталого розвитку.
- Принцип 11, в якому йдеться про те, що екологічна політика держав повинна посилювати, а не шкодити теперішньому чи майбутньому потенціалу розвитку країн, що розвиваються, і не впливати на нього.
- Принцип 12 вводить поняття «додатковості» у сприянні розвитку, згідно з яким донори виділяють додаткові кошти у своїх бюджетах допомоги розвитку на заходи з охорони довкілля.
- Принцип 21 говорить, що держави мають суверенне право розробляти свої рішення відповідно до власної екологічної політики і несуть відповідальність за те, щоб діяльність у межах їхньої юрисдикції не завдавала шкоди навколишньому середовищу інших держав або територій за її межами [64].

План дій став основним стимулом для поточної діяльності та кількох нових заходів у системі ООН, включаючи більш систематичний моніторинг стану довкілля. Однак цей план лише заохочував до дій, але не містив у собі конкретних кроків, які могли б змінити ситуацію. Іншим недоліком було те, що план зосереджувався здебільшого на наслідках, а не на причинах екологічних проблем.

У підсумку Стокгольмська конференція, що відбулася в 1972 році, визнала необхідність боротьби з забрудненням морського середовища і запобігання його подальшій деградації [81]. Результатом конференції стали підписання Лондонської конвенції і Міжнародної конвенції по запобіганню забрудненню з суден. Вони стали першими глобальними угодами щодо цього питання. Крім того, уряди закликали до мораторію на китобійний промисел тривалістю 10 років. Інші переговори, що відбулися поза межами

конференції, отримали користь з позицій і рекомендацій, висловлених на Стокгольмській конференції. Були завершені і підписані Конвенція про охорону всесвітньої спадщини, Конвенція СІТЕС і Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя. Результати конференції були представлені Генеральній Асамблеї ООН, яка прийняла відповідну декларацію і план дій.

На конференції Стокгольмського процесу обговорювалася необхідність створення інституційних механізмів в рамках ООН, щоб забезпечити тривалу діяльність після закінчення конференції. Це мало б створити основу для подальшого залучення ООН до вирішення екологічних проблем. Міжурядовий комітет мав би забезпечувати політичне керівництво, секретаріат - службову підтримку, а фонд - додаткове фінансування екологічних ініціатив, які реалізуються в рамках системи ООН. Тоді Моріс Стронг очолив Виконавчий директорат ЮНЕП протягом чотирьох років після свого призначення Генеральним секретарем.

ЮНЕП була створена як центр лідерства та ініціатив у міжнародних екологічних питаннях [82]. Її можна розглядати як основу для спільних дій між існуючими міжнародними та національними організаціями. ЮНЕП виконує три основні функції:

1. Здобуття та оцінка знань, включаючи моніторинг якості навколишнього середовища, оцінку зібраних даних та прогнозування тенденцій, а також наукові дослідження та обмін інформацією.
2. Управління якістю довкілля, включаючи встановлення цілей і стандартів через консультативний багатосторонній процес, розробку міжнародних угод, а також розробку керівних принципів і політики.
3. Міжнародна підтримка, включаючи розбудову потенціалу, технічну допомогу, освіту, навчання та інформування громадськості.

Наразі ЮНЕП (Програма ООН з охорони навколишнього середовища) відіграє важливу роль у формуванні та реалізації міжнародної екологічної політики. Зокрема, ЮНЕП на постійній основі моніторить стан довкілля і видає звіт «Глобальні оцінки стану навколишнього середовища» (Global

Environment Outlook, GEO) [72], який зазвичай публікують раз на 5 років. Такі звіти надають всебічний аналіз глобального стану навколишнього середовища, а також розглядають основні екологічні тенденції, проблеми та політичні рішення. Кожен випуск звіту базується на даних і наукових дослідженнях і надає рекомендації для покращення екологічної ситуації на планеті. Інформація з GEO допомагає урядам і міжнародним організаціям формувати екологічну політику на основі достовірних даних.

Іншим прикладом впливу ЮНЕП на екологічну дипломатію є Монреальський протокол 1987 року [52], що націлений на поступове зменшення використання озоноруйнівних речовин. Протокол став одним з найбільш успішних міжнародних договорів у сфері охорони навколишнього середовища. Завдяки його реалізації рівень озоноруйнівних речовин в атмосфері зменшився на 80% [52].

ЮНЕП ініціювала і підтримує проекти, такі як «Глобальне партнерство зі сталого розвитку» (Global Partnership for Sustainable Development) і «Екологічна програма для підприємств» (UNEP Finance Initiative), які просувають сталий розвиток і екологічні інновації. Ці ініціативи допомагають інтегрувати екологічні практики в бізнес та державну політику. Наприклад, концепція сталого розвитку, популяризована ЮНЕП, стала основою для багатьох національних і міжнародних екологічних стратегій, таких як «Цілі сталого розвитку» ООН [73].

ЮНЕП також відіграє ключову роль у підготовці до міжнародних переговорів, таких як Паризька угода, і підтримує реалізацію її цілей. Загалом, діяльність ЮНЕП істотно вплинула на формування глобальної екологічної політики, сприяючи міжнародній співпраці, просуванню сталого розвитку і покращенню екологічного стану на планеті.

З того часу ЮНЕП та інші організації, які створили задля боротьби з негативним впливом на екологію, ініціювали десятки нових договорів. Найбільш вагомі з них були ратифіковані великою кількістю держав. Зокрема:

- У 1987 році прийняли Монреальський протокол [52] для того, щоб поступово зменшити та ліквідувати речовини, які руйнують озоновий шар.
- Конвенцію ООН про зміну клімату (UNFCCC) прийняли у 1992 році з метою створення рамок для міжнародних зусиль у боротьбі зі зміною клімату [80].
- У тому ж 1992 році було прийнято Конвенцію про біорізноманіття (CBD) [74] задля збереження біорізноманіття та сталий розвиток його складових частин.
- Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням (UNCCD) [76] була прийнята у 1994 році. Її мета - це боротьба з опустелюванням і деградацією земель у сухих та напівсухих регіонах.
- У 2001 році прийняли Стокгольмську конвенцію про небезпечні відходи [63], аби держави працювали у напрямку управління небезпечними відходами та зменшення їх негативного впливу на здоров'я та навколишнє середовище.
- Найсучасніша “зелена” ініціатива - це Паризька угода. Її прийняли у 2015 році для обмеження глобального підвищення температури до 1,5 °C і зниження викидів парникових газів.

Паризька угода зокрема стала основою для міжнародних зусиль у боротьбі зі зміною клімату. Держави зобов'язуються вжити заходів для зниження викидів парникових газів [75]. Поступове підвищення амбіцій у національних планах сприяє більш рішучим діям.

Перспективним розвитком міжнародної екологічної політики можуть стати білатеральні та регіональні угоди, які вирішуватимуть наявні проблеми точково. Адже кожен регіон різниться проблематикою. У випадку укладання вужчих за кількістю учасників угод, країни можуть укладати угоди на двосторонній або багатосторонній основі, спрямовані на спільну боротьбу з екологічними проблемами, такими як забруднення повітря або води, збереження лісів, пошук більш екологічних методів видобутку копалин, зрошення земель тощо. Також розвивати екологічно чисті рішення

країнам дозволять спільні дослідження та інвестиції в зелені технології дозволяють.

Організації, такі як ЮНЕП, відіграють важливу роль у створенні стандартів та координації міжнародних зусиль у сфері екології. Вони забезпечують платформу для переговорів і обміну інформацією. Втім визначну роль можуть відігравати і неприбуткові організації та місцеві громади, формуючи політику, роблячи моніторинг виконання угод та впроваджуючи проекти на місцях. Вони часто вносять цінний досвід та знання, які можуть бути втрачені на рівні урядів.

Глобальні екологічні рухи, такі як «Fridays for Future» [36], теж мають свій вплив і у майбутньому, на думку авторки, точно не збавлятимуть темпи. Вони привертають увагу до проблеми зміни клімату більш байдужих громадян, а також тиснуть на уряди для ухвалення більш рішучих заходів.

Ще одним індикатором того, що світ переймається проблемами довкілля став зростаючий інтерес до сталого бізнесу та відновлювальних джерел енергії. Це створює нові можливості для інвестування. Зелена економіка може стати двигуном економічного зростання, створюючи нові робочі місця у сферах, пов'язаних із чистою енергією, переробкою та сталим сільським господарством. Ця сфера стала з новою силою розвиватися в Україні під час відключень світла. Зокрема у Вінниці станом на вересень 2024 року понад 65 підприємств як комунальних, так і приватних встановили сонячні електростанції, які загалом генерують 15 мегават електроенергії [3]. Так зменшили навантаження на загальну енергосистему держави, а також негативний вплив на навколишнє середовище.

Важливим етапом у впровадженні “зеленої” політики є й підвищення рівня екологічної освіти в школах, університетах та серед дорослого населення. Це стане важливим кроком у формуванні свідомого суспільства, яке розуміє важливість екологічних питань. Кампанії з підвищення обізнаності можуть впливати на споживчі звички та стимулювати громадян

до екологічно свідомого вибору, наприклад, через зменшення споживання пластику чи підтримку екологічних ініціатив.

Міжнародна екологічна дипломатія є критично важливою в умовах сучасних глобальних викликів. Її ефективність залежить від активної участі всіх сторін — урядів, міжнародних організацій, громадянського суспільства та бізнесу. Спільні зусилля призводять до позитивних змін у збереженні навколишнього середовища і забезпеченні сталого розвитку.

2.2. Роль інформаційних технологій в екологічній дипломатії

Інформаційні технології стали важливим інструментом у формуванні та реалізації екологічної дипломатії. Завдяки їх широкому використанню вдалося значно покращити процеси моніторингу, комунікації, звітності та реалізації екологічних ініціатив. Зокрема, інформаційні технології *значно спрощують доступ до великих масивів екологічних даних*. Завдяки супутниковим системам спостереження, інтернет-платформам тощо, уряди, міжнародні організації та громадськість мають можливість відстежувати зміни в навколишньому середовищі практично в режимі онлайн. Наприклад, супутникові дані від NASA або Європейської космічної агенції використовуються для моніторингу змін клімату, вирубки лісів, забруднення океанів та інших екологічних проблем.

Прикладом є платформа Global Forest Watch [37], яка використовує супутникові дані для моніторингу вирубки лісів у режимі реального часу. Це дозволяє урядам і організаціям відслідковувати зміни, реагувати на незаконну вирубку лісу, а також забезпечувати виконання екологічних зобов'язань. Зокрема на сайті платформи можна відслідкувати динаміку вирубки лісів і в Україні - з 2001 до сьогодення [Додаток А. Рис. А.1].

Інститут світових ресурсів (WRI) заснував Global Forest Watch у 1997 році в рамках ініціативи “Лісові кордони” [37]. Вона розпочала свою діяльність як мережа неурядових організацій, які готують актуальні звіти

про стан лісів у чотирьох пілотних країнах: Камеруні, Канаді, Габоні та Індонезії. Завдяки точним даним уряди можуть приймати обґрунтовані рішення та формувати політики, які базуються на реальній інформації. Зокрема, країни можуть використовувати супутникові дані для більш жорсткого контролю за екологічним законодавством та виконанням міжнародних угод, таких як Паризька угода.

Інформаційні технології сприяють полегшенню міжнародної співпраці, надаючи можливість урядам, організаціям і громадянськості спілкуватися в режимі реального часу, незалежно від відстаней. Онлайн-конференції, платформи для спільної роботи та дипломатичні портали допомагають пришвидшити вирішення екологічних питань на міжнародному рівні. Онлайн-платформи забезпечують і прозорість у виконанні екологічних зобов'язань. Через публікацію звітів і відкритий доступ до екологічних даних громадськість і міжнародні організації можуть відслідковувати прогрес країн у виконанні екологічних угод, таких як скорочення викидів парникових газів. Це сприяє підвищенню відповідальності урядів за виконання своїх зобов'язань. Наприклад, публікація звітів на платформі UNFCCC [79] змушує уряди відповідально ставитися до виконання своїх зобов'язань у рамках Паризької угоди.

Сучасні технології також відіграють ключову роль у розробці новітніх екологічних рішень. Використання штучного інтелекту, аналіз великих даних та моделювання допомагають урядам передбачати можливі наслідки екологічних проблем і розробляти стратегії їх вирішення.

Соціальні медіа та інші технологічні інструменти дали можливість громадським активістам і неурядовим організаціям *поширювати екологічну інформацію та підвищувати свідомість громадськості щодо екологічних проблем*. Це створює певний тиск на уряди щодо реалізації більш ефективної екологічної політики. Найбільш яскравий приклад впливу активістів на екологію, зокрема і через соцмережі, - це Грета Тунберг, шведська екоактивістка. У юному віці Грета змогла стати голосом молодого

покоління, що вимагає негайних дій від світових лідерів і політиків. Її вплив на глобальну екологічну свідомість є безпрецедентним у сучасній історії.

Ще у віці 15 років вона влаштувала одиночний страйк перед шведським парламентом. Її акція, що отримала назву “П'ятниці заради майбутнього” (Fridays for Future) [36], була спрямована на привернення уваги до бездіяльності урядів у боротьбі зі зміною клімату. Вона тримала плакат із написом: “Шкільний страйк заради клімату”, намагаючись привернути увагу до Паризької кліматичної угоди та необхідності зменшення викидів парникових газів. Попри спочатку незначну увагу, її акція швидко перетворилася на глобальний рух. Молодь у різних країнах світу почала проводити аналогічні страйки, приєднуючись до заклику Грети. Її просте, але потужне послання - “Слухайте науку” - знайшло відгук серед мільйонів людей, які не бачили реальних дій від політиків [36]. Вже за рік, у травні 2019 року, на вулиці міст у понад 110 країнах світу вийшли сотні тисяч школярів та інших небайдужих, аби підтримати “П'ятниці заради майбутнього” [36].

Юна шведка змусила світову спільноту не лише говорити про зміну клімату, але й діяти. У вересні 2019 року вона виступила на саміті ООН з питань клімату в Нью-Йорку, де її промова стала одним з найвідоміших екологічних виступів сучасності [38]. Вона звернулася до світових лідерів, звинувачуючи їх у нехтуванні майбутнім молодих поколінь. Її емоційний виступ отримав широкий резонанс у медіа і змусив політиків та експертів переосмислити свою позицію щодо кліматичних змін.

Одним із найважливіших аспектів успіху Грети є її здатність мобілізувати маси. Вона перетворила екологічну кризу на тему, яка стосується всіх. Її рух "Fridays for Future" залучив мільйони молодих людей до протестів і кліматичних маршей у всьому світі. У вересні 2019 року відбувся один з найбільших кліматичних страйків в історії, коли понад 7 мільйонів людей у різних країнах вийшли на вулиці міст, аби змусити активніше діяти в сфері екології.

Очевидно, що без розголосу у соцмережах та ЗМІ, мільйони людей не зібралася на такий глобальний мітинг одночасно. Втім, через свою популярність та впізнаваність по всьому світу, Грета Тунберг часто стикається з критикою, особливо з боку політиків і корпорацій, які не бажають змінювати свої економічні стратегії на користь екології, а продовжують збагачуватись, негативно впливають на довкілля.

Завдяки Греті, такі глобальні заходи, як Європейський зелений курс (European Green Deal) [34] та ініціативи щодо досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року, стали частиною офіційних політик багатьох країн. Уряди почали запроваджувати суворіші екологічні стандарти, зокрема щодо відновлюваних джерел енергії та скорочення викидів CO₂.

Громадські рухи, які підтримуються інформаційними технологіями, змушують уряди враховувати думку громадськості під час прийняття екологічних рішень. Такі кампанії, такі як “Fridays for Future”, спричинили глобальні зміни в екологічній політиці, підштовхуючи країни до більш амбітних дій у боротьбі зі змінами клімату.

Оскільки екологічні дані мають стратегічне значення для країн, особливо у контексті міжнародних переговорів, кібербезпека відіграє важливу роль у захисті цих даних від несанкціонованого доступу та кібератак. Надійний захист інформаційних систем є важливим для збереження довіри між учасниками екологічної дипломатії. Прикладом може слугувати Європейський Союз, який у 2020 році розробив стратегію захисту критичної інфраструктури, включаючи екологічні та кліматичні дані [82]. Вона передбачає *використання ІТ-рішень для запобігання кібератакам на державні системи моніторингу навколишнього середовища.*

Екологічні дані включають показники якості повітря, води та ґрунту, рівні забруднення, кліматичні прогнози та інші ключові параметри. Ці дані використовуються урядами для прийняття стратегічних рішень, зокрема у сфері енергетичної політики, планування інфраструктури, управління

природними ресурсами та реагування на надзвичайні ситуації (наприклад, стихійні лиха та аварії). Будь-яка спроба втручання або підробки цих даних може мати руйнівні наслідки, такі як прийняття неправильних рішень і погіршення стану навколишнього середовища, тому кібербезпека відіграє вирішальну роль у захисті цих даних.

Маніпуляції з екологічними даними можуть бути використані для політичного тиску, економічного саботажу або створення несприятливих умов для конкуренції на світових ринках. Наприклад, фальсифікація даних про викиди парникових газів та забруднення повітря може призвести до хибних екологічних стратегій, які можуть стати причиною міжнародних конфліктів та фінансових санкцій. Інформаційні системи, які відстежують стан довкілля, важливі для запобігання екологічним катастрофам. Кібератаки на такі системи можуть порушити роботу технологій, які фіксують екологічні зміни, і завадити своєчасному виявленню проблем і запобігання катастроф, таких як забруднення води або лісові пожежі.

Уряди покладаються на надійні та перевірені дані під час міжнародних переговорів з екологічних питань. Загроза витоку або фальсифікації даних може підірвати довіру між країнами і перешкоджати ефективній співпраці. Надійний захист інформаційних систем забезпечує прозорість та неупередженість процесів прийняття рішень. Держави використовують екологічні дані для формування політики в галузі охорони довкілля, енергетики та сталого розвитку. Наприклад, Міністерство екології та природних ресурсів покладаються на точні дані для моніторингу рівня забруднення, захисту біорізноманіття та планування заходів щодо зміни клімату [68]. Такі організації, як ООН, Всесвітня організація охорони здоров'я та Світовий банк, використовують екологічні дані для глобальних ініціатив та досліджень. Наприклад, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) потребує надійних даних про викиди парникових газів для міжнародних переговорів щодо кліматичних угод, таких як Паризька угода.

Таким чином, інформаційні технології дозволяють не тільки захищати інформацію внутрішнього використання, а й забезпечують держоргани, громадські організації, міжнародні урядові та неурядові організації актуальними даними. Науковці ж використовують їх для проведення досліджень і побудови моделей для прогнозування зміни клімату та її впливу на екосистеми. Щоб зберегти наукову цілісність та об'єктивність досліджень, дані повинні бути захищені від несанкціонованої зміни або фальсифікації.

Екологічні дані використовуються й великими компаніями, зокрема в енергетиці, сільському господарстві, транспортній інфраструктурі та екологічному консалтингу. Приватні компанії, що працюють у сфері зелених технологій та проводять екологічний аудит, також покладаються на ці дані для прийняття бізнес-рішень та виконання нормативних вимог.

Екологічні групи та активісти використовують доступ до відкритих екологічних даних для моніторингу дій урядів і компаній, висвітлення екологічних проблем і тиску на них для прийняття більш “зелених” рішень. Захист цих даних дозволяє активістам діяти на основі точних фактів. Оскільки екологічні дані стають все більш стратегічно важливими, уряди та компанії можуть стати мішенню для хакерів з метою саботажу та шпигунства. Наприклад, супутники та урядові системи моніторингу якості повітря можуть стати об'єктами кібератак.

Використання дезінформації може бути засобом послабити позицію країни чи організації на міжнародних переговорах або отримати економічну перевагу над конкурентами. Деякі екологічні дані містять особисту інформацію та інформацію про землевласників, розголошення або неправомірне використання якої може порушити право на приватне життя. Тож з часом актуальності набула і кібербезпека у сфері екологічної політики по всій планеті, адже екологічні дані є стали важливим елементом екологічної дипломатії, оскільки вона впливає на надійність і точність інформації, необхідної для вирішення глобальних екологічних проблем. Від

захисту систем моніторингу до протидії маніпуляціям з даними - надійні IT-рішення забезпечують прозорість і довіру в міжнародному екологічному співробітництві.

2.3. Медіа і міжнародна екологічна дипломатія

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у *формуванні суспільного сприйняття екологічних проблем, встановлюючи та формуючи порядок денний*, зокрема це здатність ЗМІ впливати на важливість та актуальність тієї чи іншої теми. Обираючи, які екологічні проблеми висвітлювати і скільки уваги їм приділяти, ЗМІ визначають важливість цих проблем у суспільстві. Постійне висвітлення в ЗМІ конкретних екологічних проблем, як-от зміна клімату або зникаючі види, підвищує ймовірність того, що глядачі сприйматимуть ці проблеми як важливі.

Фреймінг - це спосіб, за допомогою якого ЗМІ створюють і представляють громадськості екологічні проблеми. Різні фрейми впливають на те, як люди інтерпретують і розуміють екологічні проблеми. Наприклад, ЗМІ можуть представляти зміну клімату як наукову дискусію, політичне питання, економічну проблему або гуманітарну кризу. Кожен фрейм підкреслює різні аспекти і може визначати громадську думку та політичні заходи. Образ ЗМІ може також впливати на сприйняття відповідальності, потенційних рішень і терміновості вирішення екологічних проблем.[39]

Висвітлення в ЗМІ має значний вплив на громадську думку з екологічних питань. Дослідження засвідчили, що ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні суспільного розуміння, ставлення та переконань за такими темами, як зміна клімату, забруднення довкілля, вирубування лісів тощо. Те, як ЗМІ підносять інформацію, мова, що використовується, і висвітлення різних точок зору, може вплинути на те, як громадськість сприймає серйозність, причини і наслідки екологічних проблем.

На громадську думку з екологічних питань також впливає те, як ЗМІ представляють науковий консенсус і протиріччя. Якщо ЗМІ непропорційно підкреслюють протилежні погляди або нерівномірно представляють наукові аргументи, це може створити в громадськості хибне відчуття безпеки, що призведе до розгубленості та скептицизму. І навпаки, точне і збалансоване висвітлення відображає переважний консенсус учених з екологічних питань і може сприяти формуванню більш поінформованої громадської думки [49].

Засоби масової інформації є важливою платформою для екологічного дискурсу, сприяючи дебатам, обговоренням і поширенню інформації. Журналісти, репортери та медійні організації зобов'язані забезпечувати точне, всебічне та збалансоване висвітлення екологічних проблем. Підкреслюючи зв'язок між екологічними проблемами та іншими суспільними проблемами, такими як охорона здоров'я, соціальна справедливість та економічний розвиток, ЗМІ можуть сприяти ширшому розумінню складної природи екологічних проблем.

Медіа-платформи також забезпечують форум для участі в екологічному дискурсі різних точок зору та зацікавлених сторін. За допомогою інтерв'ю, статей і документальних фільмів ЗМІ можуть посилити голоси науковців, екологічних активістів, політиків, представників промисловості та спільнот. Надаючи платформу для цих думок, ЗМІ можуть сприяти діалогу, інформувати про ухвалення рішень та заохочувати спільне розв'язання екологічних проблем.

Крім того, ЗМІ здатні надати екологічним проблемам людського вигляду, розповідаючи особисті історії, розповіді та візуальні образи. Такі розповіді можуть викликати різноманітні емоції від співчуття і злості до радості, створювати емоційні зв'язки і залучати глядачів до обговорення екологічних проблем. Показуючи людський бік екологічних проблем, ЗМІ можуть спонукати людей до дій, підтримувати зусилля зі збереження природи і виступати за зміну політики. Таким чином, ЗМІ відіграють важливу роль у впливі на сприйняття людьми екологічних проблем,

визначаючи порядок денний, формуючи рамки і загальний екологічний дискурс.

Розуміючи цей вплив, фахівці ЗМІ можуть допомогти сформувати більш ґрунтовну громадську думку, підвищити поінформованість про екологічні проблеми та стимулювати позитивні зміни в галузі екологічної практики та політики. Висвітлення екологічних проблем у ЗМІ може стати каталізатором змін у політиці. Підвищена увага ЗМІ до нагальних екологічних проблем і висвітлення їхнього потенційного впливу може підвищити обізнаність громадськості та змусити політиків вжити заходів. Висвітлення в ЗМІ може підвищити поінформованість громадськості, мобілізувати підтримку екологічної політики та створити відчуття терміновості зміни політики.[60]

Надаючи інформацію про наукові дослідження, думки експертів і приклади з реального життя, ЗМІ можуть інформувати політиків про важливість розв'язання екологічних проблем і можливі рішення. ЗМІ також можуть оприлюднити недоліки наявної політики, наголосити на порушеннях закону та виявити випадки заподіяння шкоди навколишньому середовищу і корпоративної недбалості. Така увага може призвести до суспільних вимог реформування політики та втручання регулюючих органів.

Журналістські розслідування відіграють вирішальну роль у притягненні впливових організацій до відповідальності за їхній вплив на навколишнє середовище. Журналісти-розслідувачі часто глибоко заглиблюються в складні екологічні проблеми, відкриваючи приховану інформацію, викриваючи правопорушення та розкриваючи наслідки погіршення стану навколишнього середовища. Завдяки глибоким дослідженням, аналізу даних, інтерв'ю та інформуванню журналісти-розслідувачі привертають увагу громадськості та політиків до критичних екологічних проблем. Журналістські розслідування можуть виявляти екологічну несправедливість, корпоративні зловживання, незаконну

діяльність і провали уряду, які в іншому випадку залишилися б прихованими. Проливаючи світло на ці проблеми, журналістські розслідування підвищують обізнаність громадськості, викликають громадське обурення та тиснуть на політиків і регуляторні органи, щоб вони вжили заходів. Роль журналістів-розслідувачів особливо важлива у випадках, коли існує дисбаланс влади, обмежена прозорість і приватні інтереси, які перешкоджають ефективному екологічному врядуванню.

Медійники можуть використовувати і медіа-пропаганду задля досягнення більшого залучення аудиторії і наголошення на актуальних проблемах [66]. Вона передбачає використання платформ для популяризації конкретних політичних програм і захисту навколишнього середовища. ЗМІ, журналісти та екологічні організації можуть активно брати участь у пропагандистських зусиллях, щоб впливати на політичні рішення. Надаючи платформу для захисників навколишнього середовища, медіа можуть посилити їхні голоси, розширити охоплення та збільшити громадську підтримку їхніх ініціатив.

Медіа-пропаганда може включати низку стратегій, включаючи статті, редакційні статті, інтерв'ю, документальні фільми та кампанії в соціальних мережах. Сформулювавши проблеми, мобілізуючи громадську думку та надавши переконливі аргументи, медіа-пропаганда може впливати на суспільні настрої та формувати політичні дебати. Крім того, медіапропаганда може безпосередньо впливати на політиків, надаючи їм інформацію, дослідження та перспективи, які підтримують екологічно прогресивну політику.

Важливо зазначити, що медіа-пропаганда має бути збалансована з журналістською етикою, точністю та чесністю. ЗМІ повинні чітко розмежовувати репортажі про факти та заходи з адвокації, щоб зберегти довіру та забезпечити прозорість. Слід дотримуватися й етичних принципів, щоб підтримувати журналістську доброчесність під час участі в медіа-пропагандистській діяльності.

Одним із найяскравіших прикладів впливу ЗМІ на екологічну політику є документальний фільм “Незручна правда”, що вийшов 2006 року [39]. Він знятий колишнім віце-президентом США Елом Гором і привернув увагу світової громадськості до проблеми зміни клімату. Після виходу фільму зміна клімату стала популярною темою для обговорення у США та інших країнах. Мільйони людей дізналися про глобальне потепління та наслідки викидів парникових газів, що значно змінило сприйняття проблеми в суспільстві та стимулювало громадську думку до відповідальних дій з боку урядів і бізнесу.

Завдяки широкому висвітленню в ЗМІ уряди різних країн світу стали приділяти більше уваги питанням зміни клімату у своїй національній політиці. Фільм став ключовим фактором при підготовці Паризької угоди 2015 року, в рамках якої країни зобов'язалися скоротити викиди парникових газів [39].

У 2007 році Аль Гор разом із Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) був удостоєний Нобелівської премії миру за свою роботу з боротьби зі зміною клімату [39]. Це ще більше посилило вплив кампаній з підвищення обізнаності про зміну клімату в засобах масової інформації.

Після того як фільм набув широкого розголосу, багато європейських країн почали активно розробляти свою політику в галузі зміни клімату. Зокрема, Німеччина активізувала свої плани щодо переходу на відновлювані джерела енергії, а ЄС запровадив суворіші екологічні стандарти для промисловості. Багато урядів почали впроваджувати національні програми зі скорочення викидів CO₂. Наприклад, у США адміністрація Обама значно активізувала свої зусилля з розвитку відновлюваних джерел енергії та скорочення викидів парникових газів. Цей приклад показує, як один потужний медіапродукт може змінити ставлення людей до екологічних проблем і справити реальний вплив на політичний процес.

Підсумовуючи, висвітлення в засобах масової інформації може відігравати значну роль у процесах формування політики, пов'язаної з екологічними проблемами. ЗМІ виступають каталізатором змін у політиці, підвищуючи обізнаність громадськості, висвітлюючи екологічні проблеми та тиснути на політиків, щоб вони вжили заходів.

Екологічна журналістика часто стикається з проблемою досягнення балансу між приверненням уваги аудиторії та збереженням об'єктивності. Сенсаційність, яка передбачає перебільшення або драматизацію екологічних проблем, може захопити заголовки та викликати короткочасний інтерес. Однак це також може спотворювати факти, вводити громадськість в оману та підривати довіру до екологічної журналістики. Збереження об'єктивності та надання точної звітності, що базується на фактичних даних, має важливе значення для забезпечення суспільства достовірною інформацією про екологічні проблеми.

Цифрові медіа пропонують нові можливості для екологічної журналістики, забезпечуючи ширше охоплення, інтерактивне оповідання та оновлення в реальному часі. Однак це також створює проблеми, такі як перевантаження інформацією, дезінформація та вірусне поширення неточного чи упередженого вмісту. Журналістам-екологам необхідно адаптуватися до цифрового ландшафту, використовуючи методи мультимедійної розповіді, перевіряючи інформацію перед тим, як ділитися нею, і відповідально використовуючи платформи соціальних мереж. Співпраця між традиційними та цифровими засобами масової інформації може підвищити ефективність екологічної комунікації та охопити різноманітну аудиторію.

Розвиток громадянської журналістики, якому сприяли цифрові технології, розширили джерела та перспективи екологічних репортажів [86]. Громадянські журналісти часто є людьми на місцях, які мають безпосередній досвід у вирішенні екологічних проблем і можуть надати цінну інформацію та матеріали. Однак існують проблеми з перевіркою

контенту, забезпеченням точності та дотриманням журналістських стандартів. Журналісти можуть співпрацювати з ними, брати до уваги їхні точки зору та застосовувати суворі журналістські практики. Вони також можуть заохочувати участь через читацькі відгуки, коментарі та створений користувачами контент, щоб створити відчуття спільноти та заохотити до діалогу.

Таким чином, екологічна журналістика стикається з викликами та можливостями в ефективному висвітленні екологічних проблем. Дотримання балансу між сенсаційністю та об'єктивністю, дотримання журналістської етики та відповідальності, адаптація до динаміки цифрових медіа, залучення журналістів на громадських засадах та партисипативних підходів є важливими питаннями для екологічних журналістів. Долаючи ці виклики та використовуючи можливості, екожурналісти можуть підвищити якість і вплив своїх репортажів на “зелену” політики, а також сприяти кращому розумінню громадськістю екологічних проблем та активізації дій щодо їх вирішення.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ КОНФЛІКТІВ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОЛОГІЧНУ ДИПЛОМАТІЮ

3.1. Екологічні наслідки міжнародних конфліктів

Міжнародні конфлікти мають серйозний вплив на екологію, завдаючи значної шкоди природним ресурсам і порушуючи екологічну рівновагу. Під час збройних дій відбувається масштабне забруднення повітря, води, ґрунтів, руйнуються природні та заповідні зони, знищується біорізноманіття. Такі наслідки здатні суттєво змінити екологічний стан цілих регіонів, особливо якщо бойові дії тривають роками чи десятиліттями або ж проводяться в екологічно вразливих районах.

Території, які мають підвищену чутливість до змін навколишнього середовища, характеризуються крихкими екосистемами, унікальним біорізноманіттям, обмеженими природними ресурсами або залежністю від природних умов для підтримки екологічної рівноваги, тож будь-яке порушення в таких регіонах може мати непоправні наслідки для довкілля, населення та економіки. Через це військові конфлікти часто мають не лише локальні, але й транскордонні екологічні наслідки, що впливають на країни, які знаходяться поблизу зони конфлікту. З огляду на це екологічний аспект конфліктів стає все більш актуальним для міжнародного співтовариства.

Одним із найсерйозніших наслідків бойових дій у будь-якому регіоні є забруднення повітря. Під час обстрілів, вибухів, пожеж і руйнувань в атмосферу викидається величезна кількість шкідливих речовин, таких як сажа, важкі метали, токсичні хімічні сполуки. Вони можуть поширюватися на великі відстані, особливо за умов активного руху повітряних мас. Шкідливий вплив на довкілля має знищення промислових об'єктів або складів нафтопродуктів спричиняє викиди в атмосферу небезпечних летких речовин, які мають довготривалу шкоду для здоров'я людей та екосистем.

Наприклад, у зонах конфлікту фіксуються підвищені концентрації бензолу, формальдегіду, діоксиду сірки, які є токсичними навіть у малих кількостях.

Прикладами, що доводять невідворотність впливу війни на екологію Європи та світу загалом, можуть слугувати кілька найбільш масштабних атак на Україну армією рф:

- *Ракетний удар по Дністровській ГАЕС у жовтні 2022 року* спричинив горіння 56 тонн трансформаторної оливи. Тоді у повітря здійнялося близько 194 тис. тонн забруднюючих речовин. Рух повітряних мас був зафіксований у напрямку Румунії, Молдови, Болгарії й Туреччини.
- *Обстріл трансформаторів у селі Підбірці на Львівщині у травні 2022 року* спричинив горіння понад 48 тонн трансформаторної оливи і 167 тис. тонн забруднюючих речовин. Повітряні маси рухалися до Польщі, Румунії, Угорщини, Болгарії, Литви, Республіки Молдова.
- *Бомбардування аеропорту Івано-Франківська у лютому та березні 2022 року.* Тоді загорілося понад 413 тонн паливно-мастильних матеріалів і 1432 тонни забруднюючих речовин здійнялися у повітря. Вітер рухався у сторону Румунії, Болгарії, Хорватії, Сербії, Республіки Молдова.
- *Ракетний удар по аеродрому у Волинській області у лютому та березні 2022 року.* Продукти горіння 200 тис. тонн паливно-мастильних матеріалів рухалися в сторону Латвії, Литви та Естонії.

Цей перелік можна продовжувати, адже Україна щодня потерпає від ракетних і дронівих атак, застосування КАБів, а також постійних обстрілів на лінії фронту. Наразі зафіксовано майже 5,8 тис. випадків шкоди довкіллю, завданої внаслідок бойових дій [6]. Згідно з попередніми підрахунками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, збитки України через екологічні руйнування від війни станом на вересень 2024 року сягають 60 млрд. євро [6].

Крім забруднення повітря, війни призводять до серйозних проблем із водними ресурсами. Забруднення річок, озер, підземних водоносних горизонтів стає поширеним явищем у зонах конфлікту. Наприклад, обстріли

інфраструктури, пов'язаної з водопостачанням або водоочищенням, призводять до потрапляння у водойми промислових хімікатів, нафтопродуктів, важких металів, відходів і навіть отруйних речовин. Це не лише робить воду непридатною для споживання, але й знищує місцеву флору і фауну, яка існувала у водному середовищі. Забруднена вода може поширюватися далі, завдаючи шкоди екосистемам поза межами конфліктної зони. Таке втручання особливо критичне для країн, які залежать від одних і тих же водних ресурсів, наприклад, річок або підземних водних артерій.

Показовим кейсом наслідків збройних конфліктів для екології є війна в Іраку, яка почалася у 2003 році та мала масштабні екологічні наслідки, зокрема для річки Тигр — однієї з основних водних артерій країни, яка забезпечує питною водою мільйони людей. Бойові дії, бомбардування та руйнування інфраструктури спричинили небувалий рівень забруднення води, яке продовжує впливати на здоров'я населення та стан екосистем. Річка Тигр, що протікає через густонаселені райони Іраку, стала місцем концентрації токсичних речовин, зокрема через руйнування промислових об'єктів і недієздатність системи очищення стічних вод. Цей приклад є черговим доказом того, як війна може завдати непоправної шкоди екології, що триває роками після завершення бойових дій.

Однією з головних причин забруднення Тигру стало пошкодження очисних споруд, яке призвело до скидання неочищених стічних вод безпосередньо у річку [14]. У мирний час такі об'єкти очищають промислові та побутові стічні води перед тим, як вони потрапляють у річки. Проте внаслідок воєнних обстрілів багато таких станцій було пошкоджено або повністю зруйновано, а фінансування на їх відновлення часто було недостатнім. Відсутність належного очищення води призвела до підвищеної концентрації шкідливих вірусів та бактерій, включаючи кишкову паличку. За даними дослідження М. М. Аббас, показники бактеріального забруднення у річці Тигр у декілька разів перевищували допустимі норми,

що зробило воду небезпечною для споживання та використання у сільському господарстві [16].

Ще однією причиною забруднення стало руйнування численних промислових об'єктів і нафтопереробних заводів, розташованих поблизу річки. Багато з цих об'єктів були знищені внаслідок авіаударів і наземних бойових дій, що призвело до витоків хімічних речовин, важких металів і нафтопродуктів у річкову систему. Підвищення рівня токсичних речовин у воді, таких як свинець, кадмій і ртуть, стало одним із найсерйозніших наслідків. Дослідження, проведені в регіоні, показали, що концентрації цих металів перевищували допустимі норми у кілька разів. Наприклад, рівень свинцю в річці був у 2-3 рази вищим за міжнародно прийняті стандарти, а це становить загрозу для здоров'я населення та біорізноманіття [16].

Проблемою стало й використання збідненого урану в боєприпасах. Радіоактивні частинки та важкі метали, які входять до їх складу, накопичуються у воді та ґрунтах. У довготривалій перспективі вони можуть поглинатися водною флорою і фауною, а згодом потрапляти до харчового ланцюга. Це призводить до тривалого забруднення і зростання ризику онкологічних захворювань та інших серйозних проблем зі здоров'ям у місцевих жителів, які споживають воду та рибу з річки Тигр.

Схожі наслідки вже відслідковуються в Україні внаслідок російсько-української війни, що триває з 2014 року. Бойові дії у промислово розвинених районах сходу України призвели до руйнування сотні підприємств, шахт, водоочисних споруд та інших об'єктів інфраструктури, що забезпечували екологічну стабільність регіону. Пошкодження хімічних заводів, металургійних комбінатів та вугільних шахт стало причиною масштабного витоку токсичних речовин, зокрема важких металів, аміаку, сірководню та інших шкідливих сполук, які потрапляли у річки та водосховища Донбасу. Ці речовини становлять серйозну загрозу для здоров'я місцевого населення, оскільки більшість водних ресурсів використовуються для питного водопостачання.

Нині негативний вплив російсько-української війни на ґрунт розширився географічно на всю територію України. Постійні ракетні та дроніві атаки росії впливають на майбутнє ведення сільського господарства, адже вибухи можуть руйнувати верхній шар ґрунту, що призводить до ерозії і втрати структури ґрунту. Атаки нищать рослинність і порушують природні екосистеми, що призводить до втрати біорізноманіття. Загалом, війна вплинула на екологічну ситуацію в Україні, зокрема на стан ґрунтів, що може мати довгострокові наслідки для сільського господарства і екосистеми в цілому.

Крім безпосереднього забруднення, війна також призводить до знищення цілих екосистем. Регіони, де велися бойові дії, часто втрачають природоохоронні території, ліси, заповідники, які виконують важливі функції у підтримці екологічної рівноваги. Бомбардування, пожежі та вирубування дерев під час воєнних дій призводять до знищення середовищ існування багатьох видів рослин і тварин, деякі з яких можуть бути рідкісними або зникаючими. Таке порушення біорізноманіття є однією з найбільш довготривалих екологічних проблем, адже відновлення цих екосистем може зайняти десятиліття. Втрата видів і руйнування екосистем впливають не лише на зону конфлікту, але й на екологічну стабільність регіону загалом, оскільки всі елементи біосфери тісно пов'язані між собою.

Військові дії безпосередньо впливають на середовище існування багатьох видів тварин і рослин, деякі з яких вже перебували під загрозою зникнення до початку повномасштабного вторгнення. Найбільш вразливими виявилися водні екосистеми Чорного та Азовського морів. Чорноморські дельфіни – афаліни, білобочки та морські свині – зазнають катастрофічного впливу через військові дії на морі. Потужні вибухи та робота військових сонарів порушують їхню ехолокацію, що призводить до дезорієнтації та масової загибелі цих морських ссавців. Особливо загрозовою є ситуація для середземноморського тюленя-монаха, який і без того знаходиться на межі зникнення [35].

Степові екосистеми України, які є домівкою для багатьох рідкісних видів, також опинилися під загрозою. Популяція куланів, яку десятиліттями відновлювали в біосферному заповіднику “Асканія-Нова”, може бути повністю втрачена через бойові дії та порушення режиму охорони заповідника. Сайгаки, унікальні антилопи, що збереглися з плейстоценової епохи, втрачають свої традиційні міграційні шляхи через мінування степів та військову активність [35].

Особливого удару зазнала й орнітофауна України. Рідкісні птахи, такі як дрохва та журавель сірий, втрачають місця гніздування через руйнування водно-болотних угідь та степових ділянок [35]. Орлан-білохвіст, один з найбільших хижих птахів Європи, страждає через знищення старовікових лісів, де він традиційно гніздиться. Чорний лелека, символ збереження природи України, зникає через порушення екологічного балансу в лісових масивах та забруднення водойм [35].

Особливо загрозливою є ситуація в об'єктах природно-заповідного фонду України, які опинилися в зоні бойових дій. Заповідники та національні природні парки, які десятиліттями служили резерватами для збереження рідкісних видів, зазнають руйнувань, а їхній персонал часто не має можливості здійснювати природоохоронну діяльність. Втрата біорізноманіття внаслідок військових дій – це не лише екологічна, але й культурна та наукова трагедія, яка збіднює природну спадщину. Збереження вразливих видів в умовах війни стає надскладним завданням, яке потребує негайної уваги та дій з боку науковців, природоохоронців та міжнародної спільноти.

Загалом, збройні конфлікти XXI століття демонструють безпрецедентний рівень впливу на глобальну екологію, створюючи довготривалі та часто незворотні наслідки для планети. Військові дії, які колись вважалися локальними проблемами, сьогодні визнаються факторами глобальної екологічної кризи, що вимагає скоординованої відповіді міжнародної спільноти.

Міжнародна спільнота розробила ряд механізмів реагування на екологічні наслідки збройних конфліктів. Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) створила спеціальний підрозділ з питань постконфліктної екологічної оцінки та відновлення [52]. Світовий банк та інші міжнародні фінансові інституції запровадили спеціальні програми фінансування екологічної реабілітації постконфліктних територій.

Важливу роль відіграють міжнародні конвенції та протоколи. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій містять положення про захист довкілля під час збройних конфліктів. Однак ефективність цих інструментів часто обмежена відсутністю механізмів примусу та моніторингу.

Держави та міжнародні організації все частіше використовують інноваційні підходи до вирішення екологічних проблем, спричинених конфліктами. Супутниковий моніторинг дозволяє оцінювати масштаби руйнувань та планувати відновлювальні роботи. Розвиваються технології очищення забруднених територій та знешкодження вибухонебезпечних предметів. Особлива увага приділяється відновленню критичних екосистем та збереженню біорізноманіття.

Важливим аспектом є *превентивна діяльність*. Міжнародні організації працюють над створенням систем раннього попередження екологічних катастроф у зонах потенційних конфліктів. Розвивається екологічна дипломатія як інструмент запобігання конфліктам та пом'якшення їх наслідків для довкілля.

До вирішення проблем долучається і приватний сектор. Компанії розробляють екологічно безпечні технології знешкодження боєприпасів, створюють нові методи очищення забруднених територій. Зростає роль екологічного страхування та інших фінансових інструментів компенсації екологічних збитків.

Особливої уваги заслуговує питання відповідальності за екологічні злочини під час збройних конфліктів. Міжнародне співтовариство працює

над посиленням механізмів притягнення до відповідальності за навмисне руйнування довкілля та екоцид. Створюються прецеденти розгляду екологічних злочинів у міжнародних судових інстанціях.

Глобальні екологічні наслідки збройних конфліктів вимагають комплексного підходу до їх подолання. Нині ж необхідно посилити міжнародно-правову базу, розвинути механізми моніторингу та контролю та збільшити фінансування програм екологічної реабілітації. Особливо важливим є розвиток міжнародного співробітництва та координації зусиль усіх зацікавлених сторін.

Майбутнє збереження планети значною мірою залежить від здатності міжнародної спільноти ефективно запобігати та долати екологічні наслідки збройних конфліктів. Це вимагає політичної волі, значних ресурсів та розвитку нових підходів до екологічної безпеки в умовах сучасних військових загроз.

3.2. Екологічна дипломатія як інструмент врегулювання конфліктів

У сучасному світі, де екологічні проблеми набувають все більшої гостроти, традиційні методи дипломатії виявляються недостатніми для їх вирішення. На цьому тлі виникла екологічна дипломатія – унікальний інструмент міжнародної взаємодії, що відображає глибоке розуміння взаємозалежності і взаємної відповідальності всіх країн у питаннях глобальних екологічних викликів.

Витоки екологічної дипломатії можна простежити до 1970-х років, коли світова спільнота вперше усвідомила масштаб екологічних загроз. Саме тоді американський еколог Лінтон Колдуелл запропонував термін “екологічна дипломатія”, заклавши основи нового напрямку міжнародних відносин. У той період стало очевидно, що жодна країна не може самотійно

впоратися з такими проблемами, як забруднення атмосфери, зміна клімату чи деградація екосистем.

На відміну від традиційної дипломатії, яка часто ґрунтується на принципі “виграш-програш” та захисті національних інтересів, екологічна дипломатія пропонує принципово інший підхід. Вона виходить з розуміння того, що у питаннях екології всі країни перебувають “в одному човні” – забруднення не знає кордонів, а природні катастрофи не потребують віз. Тому основний принцип екологічної дипломатії – “виграш-виграш”, де успіх одних не може бути досягнутий за рахунок інших, а потребує комплексних і взаємних дій та рішень.

Особливістю екологічної дипломатії є також розширення кола учасників дипломатичного процесу. Якщо традиційна дипломатія – це переважно справа професійних дипломатів та державних діячів, то в екологічній дипломатії важливу роль відіграють науковці, експерти, представники громадських організацій та екологічних рухів. Це робить її більш демократичною та відкритою до інновацій.

Екологічна дипломатія також відрізняється своїм часовим горизонтом. Вона орієнтована на довгострокову перспективу, оскільки екологічні проблеми не можуть бути вирішені швидко, а їх наслідки часто проявляються через десятиліття. Це вимагає особливого стратегічного мислення та готовності інвестувати в майбутнє, навіть якщо результати не будуть видимі одразу.

Важливо розуміти, що екологічна дипломатія – це не просто новий напрям дипломатичної діяльності, а відображення фундаментальних змін у міжнародних відносинах. Вона символізує перехід від традиційного розуміння національної безпеки до концепції глобальної екологічної безпеки, де благополуччя кожної країни нерозривно пов'язане з благополуччям всієї планети. У сучасному світі екологічна дипломатія стає все більш важливим інструментом міжнародної взаємодії. Вона допомагає країнам знаходити спільні рішення таких проблем, як зміна клімату,

забруднення океанів, збереження біорізноманіття. При цьому вона не замінює традиційну дипломатію, а доповнює її, створюючи нові можливості для міжнародного співробітництва.

Міжнародні інституції та угоди відіграють ключову роль у формуванні глобальної екологічної політики та сприянні співпраці між державами у сфері захисту довкілля. Вони створюють правову основу для спільних дій та забезпечують платформу для діалогу між країнами.

Для вирішення конфліктних ситуацій держави часто вдаються до переговорів, зокрема і в сфері екології, для визначення та обговорення питань, що стоять перед сторонами, з метою досягнення взаємоприйняттого рішення без допомоги третьої сторони. Сторони самі намагаються врегулювати свої розбіжності, використовуючи різні методи - від поступок і компромісів до примусу і конфронтації. Переговори, таким чином, дозволяють сторонам бути автономними в процесі і щодо результату. Мета екологічної дипломатії полягає в тому, щоб уникнути надмірного акценту на тому, як виникла суперечка, а створити варіанти, які задовольняють як взаємні, так і індивідуальні інтереси.

Переговори на основі інтересів зміщують фокус обговорення з позицій на інтереси, провокуючи дискусію, що базується на широкому спектрі можливостей і творчих варіантів, з метою досягнення сторонами угоди, яка задовольнить потреби та інтереси обох сторін. Таким чином, обидві сторони не відчують себе дискримінованими у своїх зусиллях щодо реалізації права на доступ до правосуддя. Сторони можуть згенерувати низку варіантів, перш ніж укласти угоду.

Регіональні та міжнародні взаємодії є найбільш стратегічними та ефективними процедурами захисту екологічних інтересів. У цьому контексті турбота про екологічну безпеку в рамках екологічної дипломатії є найбільш цінним видом діяльності на міжнародній арені та у міжнародних відносинах. Сталий розвиток, беззаперечний захист навколишнього середовища та природних ресурсів покликані захистити спільну людську

спадщину. На шляху до інтернаціоналізації або глобалізації розвиток займає особливе місце.

Екологічна дипломатія є ефективним інструментом, міцною стратегією та надійною процедурою для синергії, регіонального та міжнародного співробітництва, спрямованого на посилення та підтримку захисту екосфери та спільної спадщини людства. Таким чином, право на довкілля є, серед іншого, правом людини, яке на шляху до розвитку класифікується в рамках дискурсу прав людини. Захист цього процесу та його вираження в контексті формальних відносин набув серйозної форми і, в певному сенсі, підтримує права співіснування в світлі міжнародної співпраці. Таким чином, захисним та ефективним механізмом для регулювання питань, що пов'язані з довкіллям, є екологічна дипломатія. У зв'язку з цим взаємозв'язок між правами людини та охороною довкілля з особливим акцентом на правах націй має першорядне значення. Це пов'язано з тим, що право на довкілля в цілому є, серед іншого, найважливішою основою міжнародних екологічних прав, а також структурною основою екологічного та правозахисного дискурсу.

Правозахисний дискурс про право на довкілля та захист довкілля в контексті екологічної дипломатії готує ґрунт для глобальної дипломатії. У цьому контексті конструктивна взаємодія та цінна співпраця на регіональному та міжнародному рівнях може підтримати біологічне існування та гарантувати глобальний мир. У будь-якому випадку, сьогодні загрози від нових екологічних явищ поставили екосферу перед безпрецедентно великою небезпекою подальшого руйнування. У цьому контексті екологічна дипломатія відіграє свою роль у спрямуванні та виконанні міжнародних екологічних угод. Це така ж ефективна стратегія для екологічної дипломатії та її впливу на міжнародну взаємодію. Екологічна дипломатія, реалізована офіційно чи публічно, формує специфічний погляд на міжнародну екологічну взаємодію, який є основою екологічної дипломатії.

У світі, де політичні конфлікти часто здаються нерозв'язними, екологічна дипломатія відкриває унікальні можливості для діалогу. Вона діє як місток між країнами, що знаходяться у стані протистояння, пропонуючи їм спільну мету, яка виходить за рамки політичних розбіжностей – збереження довкілля.

Яскравим прикладом такого підходу є співпраця між Ізраїлем та Йорданією. Їхня співпраця у сфері водного господарства не лише допомогла вирішити практичні проблеми водопостачання, але й створила основу для ширшого політичного діалогу. Водні та енергетичні ресурси є одними з найбільш економічно і політично чутливих секторів у сучасній Йорданії через хронічну нестачу води в країні і складність забезпечення джерел енергії для місцевого використання. За офіційною статистикою, Йорданія імпортує понад 96% своїх енергетичних потреб, а щорічні витрати на імпорт перевищують 3 мільярди доларів США [18].

Війна в Газі безпосередньо вплинула на громадську думку Йорданії, де дедалі частіше лунають вимоги, щоб країна відмовилася від усіх своїх зобов'язань, договорів і угод з Ізраїлем і припинила всі форми співпраці. Поки що, однак, схоже, що ці вимоги зірвали лише один проєкт - проєкт “Процвітання”, або угода “Енергія в обмін на воду”, який фінансується Об'єднаними Арабськими Еміратами за схвалення США [18].

Хоча проєкт був призупинений, він, ймовірно, відновиться після закінчення війни, оскільки обидві сторони зацікавлені в такому типі співпраці. Дійсно, незважаючи на нинішню напруженість, такий тип координації майже неминучий, враховуючи відповідні ситуації в обох країнах, і як один з найважливіших засобів взаємозв'язку і налагодження контактів, який може допомогти пом'якшити збройні кризи і конфлікти між ними.

Мирний договір між Йорданією та Ізраїлем, підписаний 26 жовтня 1994 року, ґрунтувався на співпраці і вперше в сучасній історії відкрив двері для співпраці між двома країнами у сфері водних та енергетичних ресурсів [78].

Ізраїль погодився надавати Йорданії 50 мільйонів кубометрів води щорічно і співпрацювати в пошуку додаткових джерел питної води для Йорданського Хашимітського Королівства [78]. Обидві сторони зобов'язалися зменшити дефіцит води шляхом розробки нових водних джерел, запобігання забрудненню та зменшення втрат води.

Стаття 19 мирного договору 1994 року регулює співробітництво в галузі енергетики, і угода містить спеціальний додаток, в якому обговорюються двосторонні взаємозв'язки, що регулюють відносини між сторонами [78]. Загалом, Ізраїль зобов'язався виконувати ці положення, і обидві сторони зберегли цей дух співпраці, незважаючи на деякі політичні невдачі, в основному пов'язані з внутрішньою політикою Ізраїлю і змінами в ізраїльських урядах від поміркованих до екстремістських, що часто призводило до політичної напруженості між двома країнами.

Екологічна дипломатія – це не лише охорона природи, а й створення нових моделей міжнародної взаємодії, де співпраця переважає над конфронтацією. У світі, де глобальні екологічні виклики стають все більш нагальними, такий підхід набуває особливого значення. Зміна клімату, забруднення океанів, втрата біорізноманіття – це проблеми, які жодна країна не може вирішити самотужки. Попри те, що екологічна дипломатія не є панацеєю від усіх міжнародних конфліктів, вона пропонує унікальний інструментарій для їх пом'якшення та трансформацій.

Майбутнє міжнародних відносин неминуче буде пов'язане з екологічною дипломатією. У світі, де екологічні виклики стають все більш серйозними, здатність країн співпрацювати заради збереження довкілля стає не просто бажаною, а необхідною умовою виживання. І можливо, саме через турботу про нашу спільну планету ми знайдемо шляхи до подолання політичних розбіжностей та побудови більш мирного порядку у світі. Майбутнє екологічної дипломатії лежить у поєднанні традиційних дипломатичних інструментів з інноваційними підходами.

Важливим стає залучення широкого кола учасників – від науковців до представників бізнесу та громадянського суспільства. Така багаторівнева дипломатія створює міцну основу для довготривалої співпраці.

3.3. Практична реалізація інформаційного супроводу в умовах конфліктів

3.3.1. Стратегії інформаційного супроводу

Стратегії інформаційного супроводу – це комплекс заходів, методів та підходів, які використовуються для поширення інформації, управління комунікаціями та впливу на сприйняття аудиторії в умовах певної ситуації чи контексту, наприклад, конфлікту, кризової ситуації або екологічного інциденту. У рамках таких стратегій визначаються цілі, цільова аудиторія, ключові повідомлення та канали комунікації. Стратегія має забезпечити уніфікований формат подачі інформації, а, отже, спричинити правильне розуміння ситуації, сформувану громадську думку та/або підтримати певні рішення чи дії.

До основних видів стратегій інформаційного супроводу належать наступні:

- *інформативна стратегія*, яка спрямована на надання фактів, об'єктивної інформації та прозорих даних для громадськості з метою підвищення обізнаності, довіри та уникнення паніки;
- *оборонна або захисна стратегія*, що використовується для запобігання чи мінімізації негативного впливу чуток, дезінформації чи нападів на репутацію організації та включає роз'яснення, спростування та підкріплення фактами;
- *стратегія атаки або контратаки*, яка полягає у відповідних комунікаційних діях проти джерел дезінформації або негативної інформації

та використовується для зміни фокусу уваги аудиторії або нейтралізації впливу конкурентів чи ворогів;

- адаптивна стратегія, яка є гнучким підходом, що дозволяє змінювати ключові повідомлення, канали або інтенсивність комунікацій залежно від розвитку ситуації, та особливо підходить для довготривалих криз або конфліктів;

- проактивна стратегія, що передбачає випереджувальні дії, націлені на формування потрібного іміджу чи суспільної думки до настання потенційних кризових моментів, а також може включати профілактичні кампанії, аналітику та постійний моніторинг;

- реконструктивна стратегія, яка націлена на відновлення репутації після кризи чи конфлікту та зазвичай включає серію заходів, спрямованих на виправлення негативних наслідків та відновлення довіри до об'єкта;

- емоційна або емоційно-впливова стратегія, яка акцентує увагу на емоціях та цінностях аудиторії та використовується для створення глибокого емоційного зв'язку з аудиторією, особливо під час важливих соціальних чи екологічних проблем.

Обрання стратегії держави у висвітленні тих чи інших викликів і проблем залежить від цілей комунікації, особливостей конфлікту, потреб аудиторії та наявних ресурсів. Та кожна стратегія - це цілий комплекс заходів з інформування, комунікації та протидії дезінформації, що включає різні способи як дослідження, так і висвітлення.

Зокрема, зростання доступу до інтернету і розширення доступу громадськості до даних супутникових систем спричинили революцію у відстеженні зв'язків між збройними конфліктами і шкодою, завданою довкіллю. Протягом останнього десятиліття зростаюча спільнота експертів-розслідувачів, екологів, науковців і груп громадянського суспільства застосовувала ці методи для документування воєнних злочинів, порушень прав людини і деградації довкілля.

Ці події створили нові можливості для посилення підзвітності та прозорості. Велика кількість даних про шкоду, завдану довкіллю внаслідок конфлікту, вже була успішно використана для подолання гострих і довгострокових екологічних ризиків для здоров'я людей, а також для гуманітарного реагування та постконфліктної оцінки стану довкілля в Іраку, Сирії та Україні. Однак існують більш широкі питання про те, як найкраще використовувати ці потоки даних і шари інформації, і як орієнтуватися в можливостях і обмеженнях цих розробок.

Часто вживана фраза, що описує довкілля як “мовчазну жертву” збройного конфлікту відповідає дійсності в тій мірі, в якій рівень руйнувань і наслідки для здоров'я населення та екосистем залишаються практично непоміченими. Незважаючи на візуально вражаючі події нафтових пожеж під час війни в Перській затоці в 1991 році, мало уваги було приділено широкомасштабному руйнуванню довкілля та впливу на життя, засоби до існування, екосистеми і клімат. Недостатня видимість пов'язаної з конфліктом деградації довкілля також перешкоджала політичним дебатам і політичним заходам, необхідним для запобігання, мінімізації та пом'якшення впливу на навколишнє середовище і посилення відповідальності за військову поведінку.

Основною перешкодою для привернення уваги до впливу збройних конфлітів на екологію і побудови потужної кампанії була відсутність чіткого огляду, який би демонстрував серйозність пов'язаної з конфліктом шкоди навколишньому середовищу протягом усього циклу конфлікту і показував, як це безпосередньо впливає на здоров'я людей, їхні засоби до існування і їхнє майбутнє.

Вплив збройних конфлітів це не одномоментний, а може тривати десятиліттями після примирення. Саме тому особливої ваги набуває те, як різні міжнародні гравці – від урядів до активістів – розповідають світові про екологічні наслідки збройних конфлітів. Держави, міжнародні організації та екологічні активісти створюють багатоскладову систему свідчень, даних

та закликів до дії. Кожен них має свою роль і свої особливості, разом формуючи повну картину екологічної ціни війни.

Урядові структури зазвичай говорять мовою цифр та офіційних документів. Їхні звіти, наповнені супутниковими знімками й точним вимірюванням рівня забруднення, створюють фундамент для міжнародного діалогу. Наприклад, коли Кувейт після війни в Перській затоці презентував світу дані про масштаби екологічної катастрофи через підпалені нафтові свердловини, це стало поворотним моментом у розумінні довготривалих наслідків військових дій для довкілля.

Міжнародні організації часто виступають у ролі об'єктивних свідків та експертів. Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) створює детальні звіти, які стають своєрідними літописами екологічних проблем планети. Їхні оцінки впливу конфліктів на довкілля перетворюються на документи, що допомагають планувати відновлення постраждалих територій та запобігати подібним катастрофам у майбутньому.

Особливо цікавим є голос активістів та неурядових організацій. Вони часто стають першими, хто б'є на сполох щодо екологічних загроз у зонах конфлікту. Їхня мова – це мова особистих історій, документальних фільмів та соціальних мереж. Вони перетворюють сухі дані на емоційні розповіді, які знаходять відгук людей по всьому світу.

Сучасні технології відкривають нові можливості для висвітлення екологічних наслідків конфліктів. Дрони фіксують масштаби руйнувань з висоти пташиного польоту, супутникові знімки показують зміни ландшафту, а мобільні додатки дозволяють громадянам документувати екологічні порушення в режимі реального часу. Наприклад, в Україні платформа “Екозагроза” [4] дозволяє фіксувати та візуалізувати екологічні злочини під час війни, створюючи детальну карту екологічних загроз.

Наукова спільнота теж додає свій важливий голос, перетворюючи спостереження на глибокий аналіз та прогнози. Їхні дослідження допомагають зрозуміти не лише безпосередні наслідки конфліктів для

довкілля, але й довгострокові ефекти, які можуть проявитися через роки чи навіть десятиліття.

Особливо ефективними є проєкти, які поєднують різні підходи до висвітлення екологічних наслідків війни. Наприклад, “Environmental Justice Atlas” [33] збирає свідчення місцевих жителів, наукові дані та візуальні матеріали, створюючи комплексну картину екологічних конфліктів по всьому світу [Додаток А. Рис. А.2]. Такі ініціативи показують, як різні голоси можуть посилювати один одного, створюючи більш повну картину подій.

Важливу роль відіграє і візуальна складова комунікації. Інфографіка, інтерактивні карти, 3D-моделі пошкоджених екосистем – все це допомагає зробити невидимі екологічні рани війни видимими для широкого загалу. Проте найефективнішою стратегією часто виявляється поєднання різних підходів. Коли офіційні дані підкріплюються особистими історіями, коли наукові дослідження візуалізуються через сучасні технології, коли активістські кампанії спираються на міжнародні правові механізми – тоді питання екології актуалізується, адже стає більш помітним для широкого кола людей.

Дані дистанційного моніторингу виявилися особливо корисними для відстеження збитків, пов'язаних з конфліктом, у численних конфліктах. Численні наукові дослідження ілюструють ефективність дистанційного моніторингу як важливого інструменту, що допомагає виявити масштаби впливу конфлікту на ґрунтовий покрив, наприклад, вирубування лісів через потреби в паливі під час збройного конфлікту в Сирії, зміни в лісовому покриві, пов'язані з мирними переговорами в Колумбії, і збереження лісів у Руанді. Інші дослідження зосереджені на сільському господарстві, демонструючи зміни в сільськогосподарському землекористуванні в Сирії, збільшення врожайності культур, які можуть фінансувати збройні угруповання в Іраку, а також продовольчу безпеку, спричинену занедбаністю земель внаслідок конфлікту в Південному Судані.

Зростає інтерес до використання географічних інформаційних систем (ГІС) для кількісної оцінки забруднення повітря від джерел, пов'язаних з конфліктом, і для картографування природних заповідників і заповідних об'єктів, що перебувають під загрозою збройних конфліктів.

Російсько-українська війна зокрема спричинили сплеск інтересу до аналізу на основі ГІС, який дає цікаві результати. Американський консорціум університетів та урядових установ створив Обсерваторію конфлікту, яка надає широку оцінку впливу конфлікту, в тому числі на сільське господарство та продовольчу безпеку.

Міжнародні та українські групи громадянського суспільства поєднують дані з відкритих джерел з даними спостереження для документування екологічних аспектів конфлікту, зосереджуючись на енергетичній інфраструктурі, водній інфраструктурі, вирубці лісів або створенні публічних баз даних з повідомленнями про інциденти з потенційними екологічними наслідками.

3.3.2. Аналіз кейсів

Виходячи з вищенаписаного, держави, міжнародні організації, інституції, ЗМІ та активісти використовують різні стратегії інформаційного супроводу екологічних проблем. Та жодна з них не є універсальною, адже під кожен виклик варто адаптовувати та створювати свою унікальну стратегію, щоб тема набула популярності та резонансу у суспільстві, а отже і мала шанс на вирішення.

Війна в Іраку, яка тривала у 2003-2011 рр., є одним із перших збройних конфліктів, який висвітлювався у ЗМІ та соцмережах майже у режимі онлайн завдяки сучасним інформаційним технологіям. Завдяки цьому міжнародним гравцям різних рівнів простіше відслідковувати події та їхній вплив на навколишнє середовище.

Перші інформаційні кампанії, які підсумовували і почали висвітлювати вплив Іракської війни на довкілля здебільшого розгорнулися на початку бойових дій - у 2000-х, та на початку 2010-х років. Основна увага була приділена руйнівним наслідкам воєнних дій, впливу на екосистеми, забрудненню ґрунтів, води та повітря, а також наслідкам використання військової техніки та зброї.

Після початку війни в Іраку, у 2003-2004 рр., з'явилися перші повідомлення міжнародних екологічних організацій, зокрема Greenpeace і Friends of the Earth. Вони наголошували на шкоді від руйнування нафтової інфраструктури, що призводило до витоків нафти та хімічного забруднення. У 2005-2006 рр. ООН провела серію досліджень і публікацій, щоб оцінити вплив війни на довкілля в Іраку. UNEP опублікувала звіти, що висвітлювали забруднення водних ресурсів, проблеми з відходами та ризики для здоров'я населення, які підсилювалися внаслідок конфлікту [77].

Інформаційні кампанії тривали і на початку 2010-х. International Coalition to Ban Uranium Weapons (ICBUW) після документування використання зброї, що містила уран, виступила з вимогою заборонити таку зброю [13]. Кампанія висвітлювала негативний вплив урану на здоров'я і довкілля, акцентуючи на забрудненні водних і ґрунтових ресурсів у регіонах, де застосовували такі види озброєнь. Ці інформаційні кампанії мали на меті привернути увагу до серйозних екологічних наслідків війни в Іраку та закликати до міжнародного втручання, щоб мінімізувати шкоду та запровадити заходи з відновлення довкілля.

У 2023 році Світовий Банк оприлюднив результати всеохоплюючого дослідження впливу війни в Іраку на довкілля [12]. Воєнні дії призвели до масштабного забруднення земель: пролиття нафти зруйнована інфраструктура та пошкоджені хімічні об'єкти, що сприяло і досі сприяє деградації земель і впливає не лише на екологію, а на здоров'я населення. Забруднення землі у свою чергу ускладнює відновлення засобів до існування місцевого населення, яке залежить від сільського господарства та

інших видів діяльності, пов'язаних із землею. Це призводить до економічної нестабільності та збільшення соціальних труднощів для громад, які й так зазнали втрат через конфлікти. Також документ підкреслює необхідність очищення забруднених земель як ключового кроку для відновлення довкілля та забезпечення стійкого відновлення засобів для існування [12], адже відновлення земель допоможе зменшити ризики для здоров'я населення та сприятиме економічному відродженню.

Завдяки постійному висвітленню екологічних наслідків війни у ЗМІ та офіційних звітах, міжнародні організації долучилися до допомоги Іраку у відновленні довкілля після війни. ООН стала однією з головних міжнародних структур, яка надала підтримку в Іраку для відновлення екології і допомагала державі з програмами з розмінування. У 2014-2017 рр. Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), Handicap International та Mines Advisory Group (MAG), надавали допомогу у розмінуванні великих територій Іраку, що допомогло зробити ці землі безпечними для цивільного населення та можливими для сільськогосподарського використання [42].

Одним із важливих напрямків міжнародної допомоги було відновлення Месопотамських болот, важливих екосистем, що зазнали значного висушування під час війни [10]. ЮНЕП, разом із регіональними партнерами, працювала над відновленням цих угідь, оскільки вони відіграють ключову роль у підтримці біорізноманіття та екологічного балансу [65].

Забезпечення екологічної справедливості для постраждалих громад, включаючи компенсацію за втрату природних ресурсів та допомогу в їхньому відновленні, є центральним аспектом відновлювальних зусиль. Ця багатостороння підтримка міжнародної спільноти дозволила Іраку розпочати процес відновлення земельних ресурсів та допомогла закласти основи для їхнього сталого управління.

Наступний кейс - інформаційні кампанії після Боснійської війни. Як відомо, Боснія і Герцеговина зазнала значного забруднення землі через нерозірвані міни та боєприпаси. Кампанії, організовані урядом та

міжнародними організаціями, інформували місцевих жителів про небезпеки й важливість очищення територій. Це піднімає питання екологічної безпеки на міжнародному рівні, а також підкреслювало довгострокові наслідки війни для довкілля. Такі кампанії спрямовані на інформування не лише місцевих громад, а й на залучення міжнародної підтримки для відновлення довкілля та притягнення до відповідальності за екологічні злочини, що часто мають тривалі наслідки для екосистем.

Інформаційні кампанії Боснії та Герцеговини щодо екологічних наслідків Боснійської війни (1992-1995 рр.) були спрямовані на привернення уваги міжнародної спільноти. Вони активно проводилися в кінці 1990-х та на початку 2000-х років. Після закінчення бойових дій у Боснії, держава зіштовхнулася з її наслідками, а саме погіршенням стану навколишнього середовища: забруднення ґрунту та води важкими металами, паливом, іншими хімічними речовинами від використаної зброї.

Для подолання екологічних проблем країна активно співпрацювала з міжнародними організаціями для мобілізації технічної та фінансової допомоги у їх вирішенні та привернення уваги світової спільноти. Насамперед Боснія та Герцеговина приєдналася до ключових міжнародних екологічних угод, таких як Кіотський протокол, для координації зусиль. Також започаткувала тісну співпрацю з ООН, ЄС, ОБСЄ та іншими міжнародними структурами для проведення оцінки стану навколишнього середовища, розробки програм відновлення та залучення фінансування.

Співпраця між Боснією та Герцеговиною і ЮНЕП, стала важливим етапом у подоланні екологічних наслідків війни в регіоні. Після закінчення воєнних дій у 1995 році, країна опинилася перед численними екологічними проблемами, спричиненими масовим руйнуванням інфраструктури, промислових підприємств, мінуванням тощо. У 2003 році ЮНЕП розпочала активну співпрацю з урядом Боснії та Герцеговини для реалізації низки проєктів, спрямованих на екологічну реабілітацію постраждалих територій.

Першим кроком співпраці стало проведення детального аналізу екологічної ситуації в Боснії та Герцеговині. ЮНЕП ініціювала масштабне дослідження для визначення рівня забруднення ґрунтів, води та повітря, викликаного військовими діями [29]. Особлива увага приділялася забрудненню від залишків боєприпасів, важких металів, вибухових речовин та інших шкідливих компонентів, які могли завдати шкоди екосистемам і здоров'ю населення. На основі зібраних даних ЮНЕП розробила звіт з рекомендаціями для подальших дій, що лягли в основу екологічних стратегій країни.

ЮНЕП допомагала країні ідентифікувати та нейтралізувати накопичені небезпечні відходи, зокрема ті, що містили токсичні речовини від боєприпасів та пошкоджених промислових об'єктів. Спеціалісти ЮНЕП допомогли в оцінці цих відходів і створенні безпечних умов для їх зберігання та утилізації, щоб зменшити потенційну шкоду для довкілля та здоров'я місцевих жителів [29]. У цій же сфері допомагало МАГАТЕ. Агентство надало технічну підтримку для оцінки рівня радіації в місцях, де, за повідомленнями, могли бути залишки збідненого урану. Також МАГАТЕ сприяло створенню лабораторій та розвитку інфраструктури для моніторингу та контролю радіологічної ситуації в країні. Це включало забезпечення обладнанням для вимірювання радіації та підготовку місцевих фахівців для аналізу та моніторингу стану довкілля.

Після завершення війни у 1995 році Боснія та Герцеговина стала однією з найбільш замінованих країн світу. Це стало ще одним викликом. У післявоєнний період (1996-2017 рр.) жертвами мін/ВЗВ у Боснії та Герцеговині стали 1756 осіб, з яких 613 осіб загинули [21]. Із загальної кількості постраждалих 249 постраждалих або 14% – діти [21].

Попри роки, у 2018 році, через 23 роки після закінчення бойових дій, забруднення мінами складало приблизно 1060 км², що складає 2,2% території країни [21]. Вони були визначені як “підозрювано небезпечна зона”. За оцінками, тоді у ґрунті все ще знаходилося 80 000 мін та

нерозірваних боєприпасів. Від мінного забруднення страждали 1398 вразливих громад, розташованих у 127 муніципалітетах [21]. Більшість постраждалих від мін громад знаходяться в сільській місцевості, що безпосередньо впливає на безпеку 15% загального населення. Забруднення мінами призводить до блокування природних ресурсів, що ускладнює соціально-економічний розвиток громади. Із загальної підозрілої небезпечної території 63% займають ліси, 27% — потенційні сільськогосподарські угіддя, а 10% — це інші, переважно потенційні території інфраструктури [21]. Міське населення має відносно безпечніше економічне та соціальне життя порівняно з сільським населенням, яке економічно залежить від доступу до землі.

Щоб прискорити процес, Центр протимінної діяльності в Боснії та Герцеговині за сприяння Європейського Союзу розробив правила для реалізації концепції Land Release – більш досконалий сучасний і економічно ефективний підхід. Станом 2023 рік площа замінованої території зменшилась до близько 875 км², було очищено понад 200 км² території з 2018 по 2023 рік, а пріоритет надавався очищенню територій поблизу населених пунктів та сільськогосподарських угідь [20].

У процес розмінування була залучена ЮНЕП, яка організувала програми з розмінування. Це було важливим кроком, щоб сільськогосподарські угіддя знову стали придатними для використання, а дороги та вулиці - для вільного пересування. Вживалися заходи щодо відновлення ґрунтів, очищення та рекультивації сільськогосподарських угідь, лісів та інших територій, щоб повернути їх для користування місцевими громадами.

Однією з цілей співпраці було підвищення спроможності місцевих інституцій керувати екологічними програмами та реагувати на екологічні виклики. ЮНЕП проводила тренінги для місцевих фахівців з екології, що стосувалися тем екологічного моніторингу, управління відходами, оцінки екологічних ризиків тощо. Це сприяло створенню компетентних

національних структур, зокрема Центру розмінування Боснії та Герцеговини (ВНМАС) [21]. ЮНЕП сприяла впровадженню екологічної освіти та інформаційних кампаній для місцевого населення, аби підвищити рівень обізнаності про екологічні наслідки війни та важливість охорони довкілля. Це включало лекції, семінари, поширення інформаційних матеріалів і підтримку заходів, що сприяли екологічній відповідальності серед населення.

У стабілізації екологічної ситуації після війни брав участь і ЄС через програми фінансування, такі як Інструмент передвступної допомоги (ІРА), підтримував екологічні проекти з відновлення забруднених земель та водних ресурсів, а також розвиток стратегій управління відходами в країні [41]. Ці проекти мали на меті зменшення наслідків забруднень, спричинених війною, та підвищення рівня екологічної свідомості.

Боснія та Герцеговина докладала і досі докладає зусилля для привернення уваги міжнародної спільноти до серйозних екологічних проблем, спричинених війною 1992-1995 років. Активна співпраця з провідними міжнародними організаціями відіграла ключову роль у мобілізації технічної та фінансової допомоги для вирішення цих проблем та екологічної реабілітації країни.

3.4. Рекомендації для України щодо інформаційного супроводу екологічних наслідків російсько-української війни

Для того щоб привернути увагу міжнародної спільноти та заручитися її підтримкою у відновленні екології України після війни, перш за все, необхідно створити державний орган, який займатиметься документуванням, фіксуванням та аналізом впливу бойових дій на навколишнє середовище, або ж доручити цю функцію вже існуючим інституціям, наприклад Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України. Необхідно публікувати наукові звіти та надавати

візуалізації та статистику: варто створювати детальні документи з науковими даними, прикладами впливу війни на екології, супутниковими зображеннями та моделями впливу на екосистеми, що покажуть масштаби шкоди ґрунтовим і природним ресурсам.

У цьому може допомогти і створення нових платформ спільно з партнерами, як-от Міжнародної робочої групи щодо екологічних наслідків війни в Україні, яка займається оцінкою завданої довкіллю шкоди, пошук найкращої стратегії визначення та забезпечення відповідальності й відшкодування за ці злочини, а також рекомендацій щодо післявоєнного переходу України до “зеленої” економіки. Такі спеціалізовані звіти та дані, зібрані в Україні, показуватимуть масштаби екологічних проблем, зокрема забруднення ґрунтів, води й повітря, викликане вибухами боєприпасів, а також наслідки для лісів, водних екосистем і заповідників.

Втім, щоб інформація набувала розголосу і привертала увагу не лише держав, а й інших міжнародних гравців, зокрема урядових і неурядових організацій, екоактивістів, ЗМІ тощо, варто до цього процесу залучати партнерів. Найдоступніший спосіб, який не потребує додаткових ресурсів – це публічні заяви та доповіді в міжнародних організаціях, таких як ООН, ОБСЄ, ЄС, а також залучити спеціалізовані екологічні організації, такі як UNEP. Це допоможе заручитися підтримкою різних держав та організацій, а також отримати доступ до ресурсів для відновлення.

Інформаційні кампанії в медіа мають також бути невід’ємною частиною висвітлення проблем. Для цього в журналістів, українських та закордонних ЗМІ, має бути фізичний доступ до “гарячих точок”. Йдеться не лише про лінію фронту, де щохвилини завдається шкода довкіллю, а й про ті місця, де окупанти вже завдали непоправної шкоди. Це дозволить збільшити обізнаність громадськості та створити запит на підтримку від світової спільноти. Завдяки співпраці з міжнародними виданнями, Україна поширить інформацію про екологічну кризу на глобальному рівні. Акцент у висвітленні екологічних проблем має бути на візуальному контенті:

відеоматеріалах, інфографіці, коротких, але інформативних інтерв'ю. Це те, що завжди сприймається, а отже зможе привернути увагу більшої кількості аудиторії.

Ще одним способом не лише інформування громадськості про екологічні виклики, а й залучення партнерів для їх подолання є співпраця з екологічними неурядовими організаціями, такими як Greenpeace, WWF, а також науковими установами, щоб обмінюватися даними і досвідом у питаннях відновлення екосистем. Їхня підтримка у дослідженнях та висвітленні може слугувати вагомим аргументом для міжнародної допомоги. Це дасть змогу залучити додаткові ресурси та фахівців для реабілітації природи.

Завдяки таким заходам Україна матиме можливість ефективно донести до міжнародної спільноти важливість підтримки відновлення пошкоджених екосистем та забезпечити допомогу у їхній реабілітації після завершення бойових дій.

ВИСНОВКИ

Важливим аспектом роботи є визначення ролі екологічної дипломатії як інструменту розв'язання екологічних проблем, які загострюються під час збройних конфліктів, і дослідження механізмів, які використовують держави та міжнародні організації для підвищення ефективності цього процесу.

Перший розділ роботи зосереджується на теоретико-методологічних основах міжнародної екологічної дипломатії, що включають у себе визначення та пояснення ключових понять, таких як екологічна дипломатія, міжнародні екологічні угоди, роль державних і недержавних акторів у формуванні глобальної екологічної політики. Основним завданням цього розділу було систематизувати наукові підходи до розуміння екологічної дипломатії, яка стала важливим компонентом міжнародних відносин у XXI столітті. Виявлено, що, попри розмаїття підходів до вивчення екологічної дипломатії, загальна тенденція в сучасному світі зводиться до формування єдиної глобальної системи екологічної безпеки, де кожна країна несе відповідальність за захист навколишнього середовища. Особливо важливою екологічна дипломатія стає під час збройних конфліктів, коли природні ресурси руйнуються або забруднюються, що негативно впливає не лише на країну, в якій відбуваються бойові дії, але і на сусідні держави та міжнародне співтовариство в цілому.

Другий розділ присвячений аналізу інформаційного супроводу міжнародної екологічної дипломатії, акцентуючи увагу на ролі інформаційних технологій, соціальних мереж та медіа у висвітленні екологічних викликів і стимулюванні міжнародного співробітництва. Сучасні інформаційні технології дозволяють передавати інформацію в режимі реального часу та охоплювати величезні аудиторії, що є критично важливим для привернення уваги до екологічних наслідків збройних конфліктів. Медіа і соціальні платформи виступають не лише джерелом

інформації, але й інструментом для формування громадської думки, що може сприяти тиску на уряди та міжнародні організації з метою активнішого реагування на екологічні проблеми. Таким чином, медіа стали ключовим елементом екологічної дипломатії, сприяючи поширенню екологічних цінностей і підвищенню екологічної обізнаності серед громадян різних країн. Завдяки інформаційному супроводу екологічних ініціатив, дипломатичні зусилля набувають глобального виміру та стають помітними для широкої аудиторії, що підвищує їх ефективність і сприяє пошуку міжнародних партнерів.

Третій розділ роботи присвячений дослідженню впливу збройних конфліктів на міжнародну екологічну дипломатію, підкреслюючи екологічні наслідки військових дій та важливість міжнародного співробітництва для їхнього подолання. У цьому розділі детально розглянуто, як війни й збройні конфлікти можуть призвести до катастрофічних наслідків для навколишнього середовища, включаючи забруднення повітря, води, ґрунтів, руйнування екосистем і зникнення біорізноманіття. Зокрема, використання вибухових речовин і військової техніки призводить до значного забруднення навколишнього середовища, яке має довготривалий вплив на здоров'я населення і природні ресурси регіону.

У цьому контексті екологічна дипломатія стає важливим інструментом для врегулювання конфліктів і відновлення постраждалих екосистем. У дослідженні також розглянуто успішні приклади реалізації інформаційного супроводу екологічних наслідків конфліктів, які підвищили обізнаність міжнародної спільноти та сприяли залученню ресурсів для вирішення екологічних проблем, що виникли внаслідок військових дій.

Фінальні рекомендації для України спрямовані на посилення її інформаційного супроводу в питанні екологічних наслідків російсько-української війни, зокрема через розробку національної стратегії екологічної дипломатії та активне використання медіа для висвітлення

екологічних викликів. Важливим кроком для України є підвищення прозорості та доступності інформації про екологічні втрати, що допоможе привернути увагу міжнародної спільноти та залучити міжнародну допомогу. Крім того, необхідно продовжувати співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ООН, ЄС та МАГАТЕ, для отримання підтримки та проведення моніторингу екологічної ситуації в регіонах, що постраждали від бойових дій. Це сприятиме не лише відновленню екологічної рівноваги, але й допоможе інтегрувати Україну в глобальну систему екологічної безпеки, що є важливим кроком на шляху до сталого розвитку.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють, що екологічна дипломатія в умовах збройних конфліктів є потужним інструментом для підвищення екологічної свідомості, стимулювання міжнародного співробітництва та просування екологічних ініціатив. Інформаційний супровід у цьому процесі грає критично важливу роль, оскільки забезпечує поширення інформації про екологічні наслідки військових дій, формування громадської думки та сприяння глобальним зусиллям з подолання екологічних викликів сучасності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бохан А. Міжнародна екологічна безпека: сучасні виміри та принципи реалізації. *Ефективна економіка*. 2009. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=42>.
2. Бохан А. Науковий концепт екологічної безпеки в міжнародних економічних відносинах. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №12. С.78-83. URL: <http://surl.li/ipeytw>
3. Вінниччина ввійшла у трійку областей з найбільшою кількістю сонячних електростанцій. Телеканал БІТА. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OkBNwKsNFOg>
4. ЕкоЗагроза. URL: <https://ecozagroza.gov.ua>.
5. Кіссинджер Г. Дипломатія / пер. з англ. М.Гоцацюка, В. Горбатська. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2020. 864 с.
6. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. URL: <https://mepr.gov.ua/>
7. Стратегія публічної дипломатії України на 2021-2025 роки/ Міністерство закордонних справ України. 2021. URL:<http://surl.li/edseek>.
8. Тихомирова Є. Кліматична дипломатія: стратегія комунікації. *Міжнародні відносини. Серія : Політичні науки : електрон. видання / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин*. Київ, 2018. № 18. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3387.
9. Федунь О. Екологізація міжнародних відносин у контексті сталого розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2020. Вип. 48. С. 82–90. URL: <http://surl.li/tslvko>
10. Ahram A. I. Development, counterinsurgency, and the destruction of the Iraqi Marshes. *International Journal of Middle East Studies*. 2015. Vol. 47, No. 3. P.447-466. URL: <https://www.jstor.org/stable/43997992>

11. A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development. 2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52001DC0264>
12. Al-Bahrani H. S., Jones M. Environmental Degradation in Iraq Following the Gulf and Iraq Wars. *Journal of Environmental Science and Health*. 2003. Part A. Vol.38(7). P.1317-1329. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26512425/>
13. Al-Hamdany M. Z. Post-war environmental pollution as a risk factor of congenital disorders in Iraq: A study review. *Iraqi National Journal of Medicine*. 2019. Vol.2(1). No.1-13. P.23-47. URL: https://www.researchgate.net/publication/340181009_Post-war_environmental_pollution_as_a_risk_factor_of_congenital_disorders_in_Iraq_A_study_review
14. Ali Z. A., Abbas M. M. Heavy Metals in Water, Sediments and Fishes in the Tigris River Near Al-Musayyib City, Iraq. 2014. *Environmental Monitoring and Assessment*. Vol.186(3). P.1411-1420. URL: https://www.researchgate.net/publication/261668629_Heavy_metals_in_water_suspended_particles_sediments_and_aquatic_plants_of_the_upper_region_of_Euphrates_river_Iraq
15. Allenby B. Environmental dimensions of national security. *National Security*. P.35-38. URL: <https://www.hsdl.org/c/view?docid=3530>
16. Al-Obaidy A. M. J., Al-Janabi S. Z. Z., . Assessment of Water Quality of Tigris River within Baghdad City. 2015. *Mesopotamian Environmental Journal*. Vol.1, No.3. P.90-98. URL: https://www.researchgate.net/publication/276285870_Assessment_of_water_quality_of_Tigris_River_within_Baghdad_City
17. Al-Rodhan N. Neo-statecraft and Meta-geopolitics: Reconciliation of Power, Interests and Justice in the 21st Century. Münster: LIT Verlag Münster, 2009. 361 p. URL: <http://surl.li/zjqahz>

18. Al-Sharafat S. The Impact of the War in Gaza on Israel-Jordan Cooperation. Policy Analysis. *Fikra Forum*. 31.01.2024. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/impact-war-gaza-israel-jordan-cooperation>
19. Annual Report. *Greenpeace*. 2003. URL: https://www.greenpeace.org/static/planet4-international-stateless/2018/11/12ca5c14-greenpeace_international_annualreport2003.pdf
20. Bosnia and Herzegovina. Clearing The Mines 2021. URL: https://www.mineactionreview.org/assets/downloads/BiH_Clearing_the_Mines_2021.pdf
21. Bosnia and Herzegovina Mine Action Center. URL: <https://www.bhmac.org>.
22. Carvalho A. Media(ted) discourses and climate change: A focus on political subjectivity and (dis)engagement. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*/ John Wiley & Sons. 2007. Vol. 1(2). P.172-179. URL: <https://ideas.repec.org/a/wly/wirecc/v1y2010i2p172-179.html>
23. Charter of Paris for a New Europe. OSCE. 1990. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf>
24. Chasek P. Brief №1. Stockholm and the Birth of Environmental Diplomacy. Still only one Earth: Lessons from 50 years of UN sustainable development policy. IISD Earth Negotiation Bulletin. September 2020. 8 p. URL: https://www.iisd.org/system/files/2020-09/still-one-earth-stockholm-diplomacy_0.pdf
25. Conflict Pollution Hotspots in Iraq: Land Remediation for Livelihoods Restoration. *World Bank*. 2023. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/4c20f090-8ab6-4aab-9617-59d520017b5f>
26. Cook G. J. An Empirical Investigation of Information Search Strategies with Implications for Decision Support System Design. *Decision Sciences (A*

Journal of Decision Sciences Institute). 1993. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5915.1993.tb01298.x>.

27. Cour C. la. The evolution of the “public” in diplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*. February 2018. No.14(3). URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/60001>

28. Depleted uranium in Bosnia and Herzegovina: Post-conflict Environmental Assessment. *UNEP*. 2003. URL: <https://www.unep.org/resources/report/depleted-uranium-bosnia-and-herzegovina-post-conflict-environmental-assessment>

29. Depleted Uranium in Bosnia-Herzegovina. *UNEP*. 2003. URL: <https://www.iaea.org/newscenter/news/depleted-uranium-bosnia-herzegovina>

30. Desk Study on the Environment in Iraq. United Nations Environment Programme. *UNEP*. 2003. URL: <https://www.unep.org/resources/report/desk-study-environment-iraq>

31. Draft principles on protection of the environment in relation to armed conflicts. *United Nations*. 2022. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/8_7_2022.pdf

32. Ecology and Politics. Environmental Stress and Security in Africa / ed. by A. H. af Ornäs and M. M. A. Salih. Motala: Scandinavian Institute of African Studies, 1989. 255 p. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:277657/FULLTEXT01.pdf>

33. EJAtlas - Global Atlas of Environmental Justice. URL: <https://ejatlas.org/>.

34. European Green Deal Policies and Sustainability. *SDSN Europe*. URL: <http://surl.li/ueebym>

35. Forest resources and context of Ukraine. URL: <https://www.globalforestwatch.org/map/country/UKR/>

36. Fridays for Future. URL: <https://fridaysforfuture.org>.

37. Global Forest Watch. URL: <https://www.globalforestwatch.org>

38. Greta Thunberg full speech at the EU Parliament in Strasbourg. *YouTube*. 21 April 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cJAcuQEVxTY>.
39. Gulyamova M. A. The Role of Media in Covering Environmental Issues: A Comprehensive Analysis. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*. 2023. Vol.20. P.131-135. URL: <https://zienjournals.com/index.php/tjm/article/view/4039/3348>
40. Hansen A., Machin A., Johnstone S. Reporting climate change: The influence of journalistic norms and routines in the production of news. *Environmental Communication*. 2018. Vol.12(6). P.733-749. URL: <https://zienjournals.com/index.php/tjm/article/view/4039>
41. Instrument For Pre-Accession Assistance (IPA II) 2014-2020. Bosnia And Herzegovina. EU Support to Mine Action. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-02/ipa_2018_41501_ad11_bih_eu_support_to_mine_action__0.pdf
42. Iraq. *MAG International*. URL: <https://www.maginternational.org/what-we-do/where-we-work/iraq/>
43. Iraq: the land of mines past and present. *ICRC*. 2016. URL: <https://avarchives.icrc.org/Film/18686>
44. Kurykin S. Environmental impact of the war in Yugoslavia on south-east Europe: Report of Committee on the Environment. 2001. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9143>
45. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change/ United Nations. 1998. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>.
46. Leiss M., Beck U., Ritter M. Risk Society: Towards a New Modernity. *Canadian Journal of Sociology*. Autumn 1994. Vol.19. No.4. P.544-547. URL: https://www.researchgate.net/publication/272927858_Risk_Society_Towards_a_New_Modernity

47. Liu J., Sun T. Nontraditional Diplomacy - Chinese Ecological Diplomacy. *Journal of Sustainable Development*. March 2009. Vol.2. No.1. P.128-131. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/a095/15b0232b753d96a4882010d364b88ad02333.pdf>
48. Manners I. Normative Power Europe: A Contradiction In Terms? *JCMS*. 2002. Vol.40. No.2. P.235-258. URL: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf>
49. McCombs M. Setting the agenda: The mass media and public opinion. 2008. URL: https://www.researchgate.net/publication/318471348_Setting_the_agenda_The_mass_media_and_public_opinion
50. Melissen J. Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations, May 2005. 34 p. URL: http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/Wielding_Soft_Power_-_The_New_Public_Diplomacy_-_Jan_Melissen.pdf
51. Miles M., Larouz M. Print media coverage of environmental issues in the COVID-19 Pandemic: An Ecolinguistic Analysis. *Jurnal Arbitrer*. 2020. Vol.7. No.2. P.182-202. URL: <http://surl.li/cujahh>
52. Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer. United Nations - Treaty Series. 1989. Vol.1522. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201522/volume-1522-i-26369-english.pdf>
53. Nincic M. Understanding International Conflict: Some Theoretical Gaps. University of Michigan. *Journal of Peace Research*. 1982. No.1, Vol. XIX. P.49-60. URL: https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/68393/10.1177_002234338201900105.pdf?sequence=2
54. Nye J. S. Public Diplomacy and Soft Power. *Public Diplomacy in Changing World*. March 2008. Vol.616. P.94-109. URL: <https://www.jstor.org/stable/25097996>

55. Nye J. S. Soft power: the evolution of a concept. *Journal of Political Power*. 2021. 14 p. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2158379X.2021.1879572>
56. Nye J. Soft Power: the means to success in world politics. New York: Public Affairs, 2004. 204 p.
57. Nye J., Owen W. America's Information Edge. *Foreign Affairs*. March 1, 1996. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1996-03-01/americas-information-edge>.
58. ORM-12 Iraq Report. *UNEP*. 2008. URL: [ORM12-Iraq-national-report.docx](#) Ozone Secretariat
59. Owen J.M. How Liberalism Produces Democratic Peace. *International Security*. 1994. Vol. 19. No. 2. P. 87–125.
60. Painter J., Ashe T. Cross-national comparison of the presence of climate scepticism in the print media in six countries. *Environmental Research Letters*, 2007-10. 2012. Vol.7(4). URL: https://www.researchgate.net/publication/258310041_Cross-national_comparison_of_the_presence_of_climate_scepticism_in_the_print_media_in_six_countries_2007-10
61. Painter J. Poles apart: The international reporting of climate skepticism. *Reuters Institute for the Study of Journalism*. Oxford: University of Oxford, 2013. URL: <http://surl.li/ixrrds>.
62. Protesting Climate Change, Young People Take to Streets in a Global Strike. *The New York Times*. 20.09.2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/09/20/climate/global-climate-strike.html>
63. Protocol on Explosive Remnants of War (Protocol V). The Convention on Certain Conventional Weapons. United Nations Office for Disarmament Affairs. URL: <http://surl.li/bulamx>
64. Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992). *United Nations. General Assembly*.

URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.

65. Restoring Iraqi Marshlands Project Launched by UN Environment Programme. *United Nations*. 2004. URL: <https://press.un.org/en/2004/ik449.doc.htm>

66. Schäfer M., Schlichting I. Media representations of climate change: A meta-analysis of the research field. *Environmental Communication*. 2014. Vol.8(2). P.142-160. URL: https://www.researchgate.net/publication/262320118_Media_Representations_of_Climate_Change_A_Meta-Analysis_of_the_Research_Field

67. School strike for climate: Protests staged around the world. *BBC*. 24.05.2019. URL: <https://www.bbc.com/news/world-48392551>

68. Scientific Assessment of Ozone Depletion: 2018. *World Meteorological Organization: Global Ozone Research and Monitoring Project-Report*. No.58. UNEP. URL: <https://ozone.unep.org/sites/default/files/2019-05/SAP-2018-Assessment-report.pdf>

69. Simon L. L., Edwards D. P., Galbraith D. Increasing human dominance of tropical forests. *Science*. 2015. Vol.349. Iss. 6250. P.827-832. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=8dd8be6ff09bfd7ff21720c558c2a0b013f3c8c7>

70. Strange S. Who Governs? Networks of Power in World Society. *Hitotsubashi Journal Of Law and Politics Special Issue (1994)*, pp. 5-17. The Hitotsubashi Academy. URL: <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/8191/HJlaw0220S00050.pdf>

71. Tayebi S., Moosavi S.F., Poorhashemi S.A. Environmental Diplomacy: A Framework for Growth of International Interaction and Cooperation for Achievement of Global Peace. *Journal of Politics and Law*. 2016. Vol.9, No.9. PP.150-154. URL: <http://surl.li/btjale>

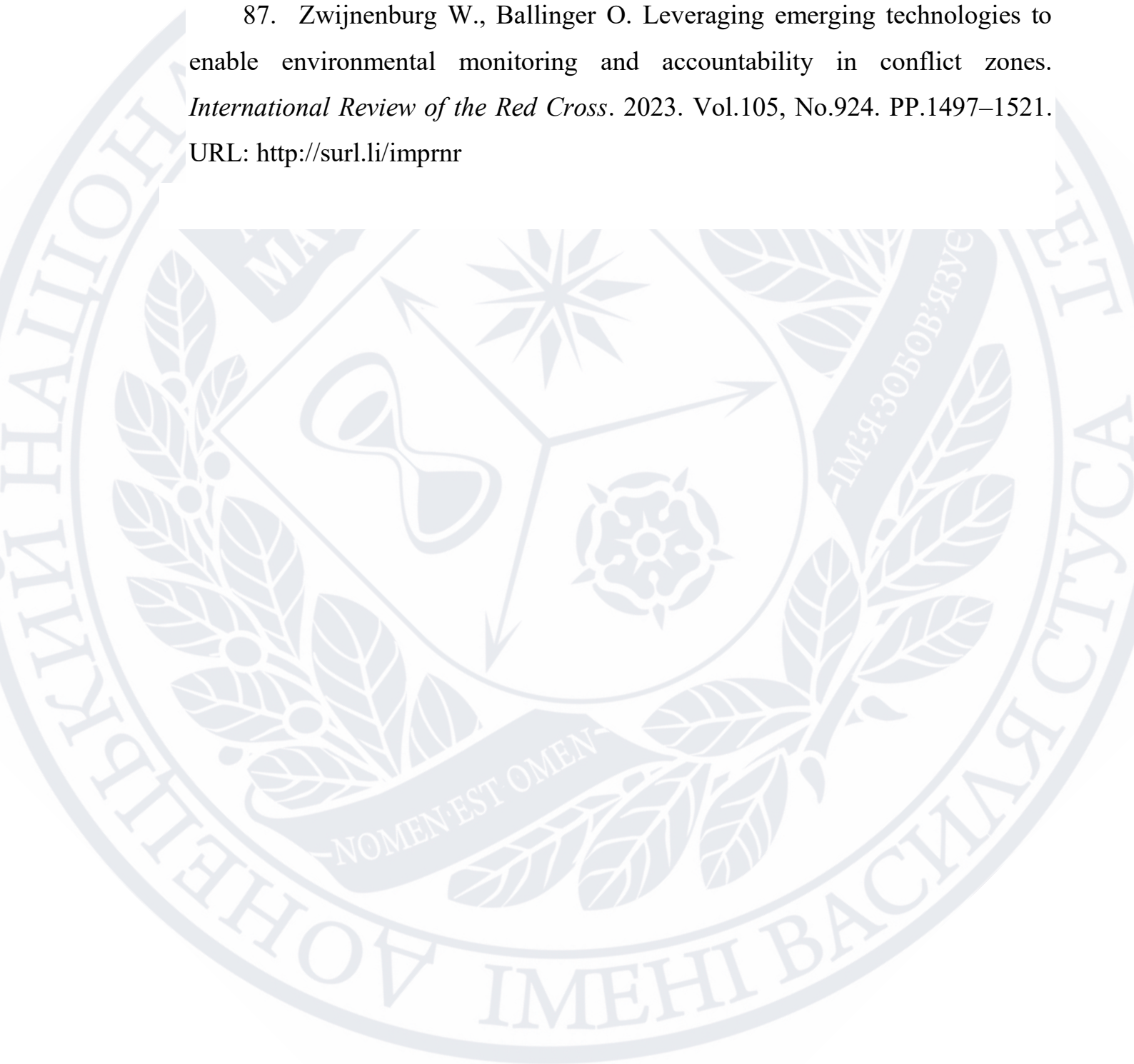
72. The Global Environment Outlook. URL: <https://www.unep.org/geo/>.

73. The Global Goals. URL: <https://www.globalgoals.org/>

74. The Ozone Treaties. *UNEP*. 1988. URL: https://ozone.unep.org/sites/default/files/2019-12/The%20Ozone%20Treaties%20EN%20-%20WEB_final.pdf
75. The Paris Agreement. United Nations Framework Convention on Climate Change. *United Nations*. 2015. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/parisagreement_publication.pdf
76. The United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD). 1994. URL: <https://www.unccd.int/convention/overview>.
77. The 4th National Report of Iraq - Convention on Biological Diversity. *UNEP*. 2010. URL: <https://www.unep.org/resources/report/4th-national-report-iraq-convention-biological-diversity>
78. Treaty of Peace Between The Hashemite Kingdom of Jordan And The State of Israel. 26.10.1994. URL: <http://www.kinghussein.gov.jo/peacetreaty.html>
79. United Nations climate change (COP). URL: <http://surl.li/blwb1t>.
80. United Nations framework convention on climate change. 1992. *United Nations*. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>
81. United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm. *United Nations*. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.
82. UNEP - UN Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/>
83. Vandoren P. European Critical Infrastructure. Student paper 2023. The Brussels School of Governance. URL: <http://surl.li/zuhptk>
84. Van Ham P. Power, Public Diplomacy, and Pax Americana. *The new public diplomacy: soft power in international relations / edited by Jan Melissen*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. PP.47-66. URL: https://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf.
85. Vuving A. How Soft Power Works. *SSRN*. September 1, 2009. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466220

86. Weingart P., Engels A., Pansegrau P. Risks of communication: Discourses on climate change in science, politics, and the mass media. *Public Understanding of Science*. 2000. Vol.9(3). PP.261-283. URL: https://www.researchgate.net/publication/258181211_Risks_of_Communication_Discourses_on_Climate_Change_in_Science_Politics_and_the_Mass_Media

87. Zwijnenburg W., Ballinger O. Leveraging emerging technologies to enable environmental monitoring and accountability in conflict zones. *International Review of the Red Cross*. 2023. Vol.105, No.924. PP.1497–1521. URL: <http://surl.li/imprnr>

ДОДАТКИ

Додаток А. Мапи, які демонструють масштаб екологічних загроз

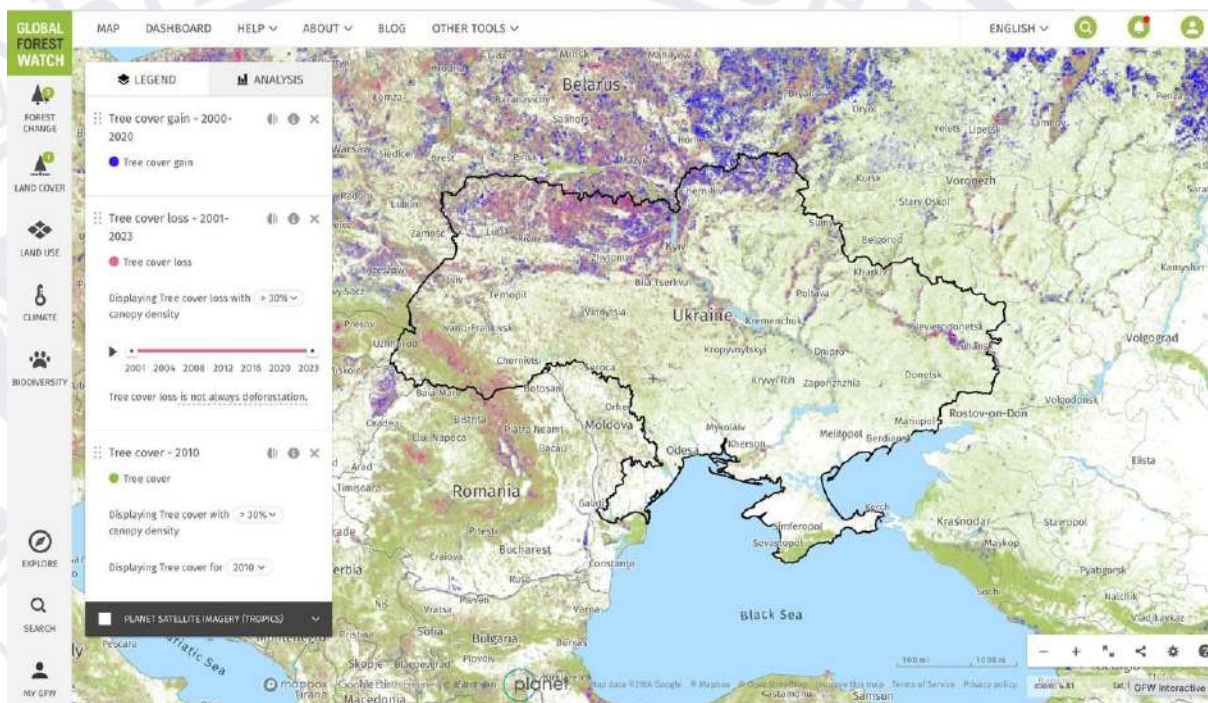

Рисунок А.1. Карта вирубки лісів. Україна 2001-2023 рр. [30]

Рисунок А.2. Глобальний атлас екологічної справедливості (EJAtlas - Global Atlas of Environmental Justice) [29]